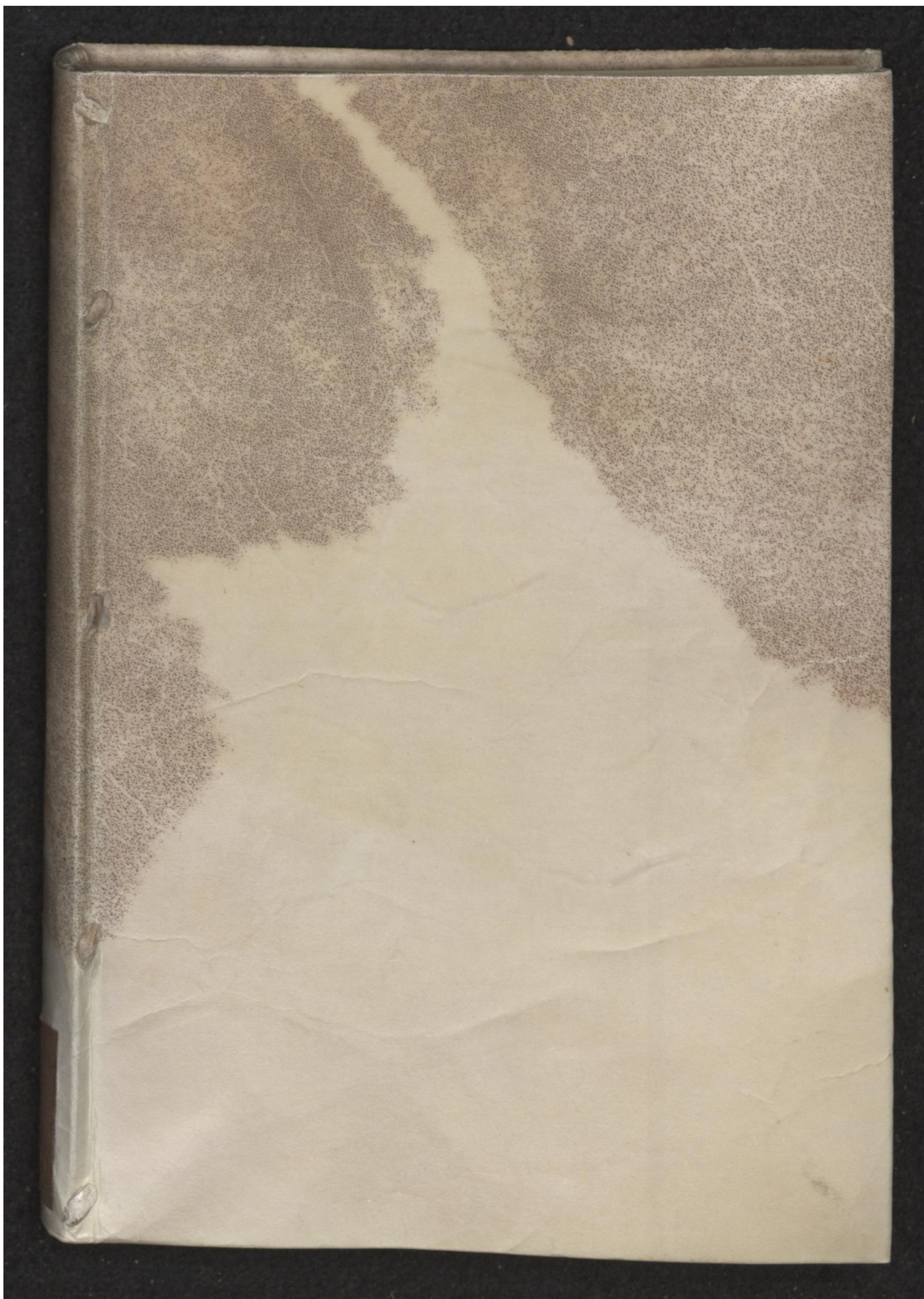

1
6
412

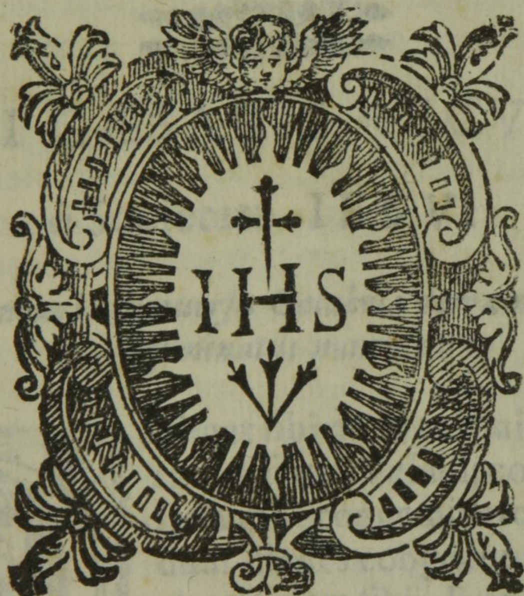

DE NOVO
IN VNIVERSA
CALABRIA
TERRÆMOTV
Congeminatus nuncius.

NEAPOLI, M. DC. XXXVIII.

Typis Francisci Sauij Typogr. Cur. Archiep.

Superiorum permissu.

AD EMINENTISSIMVM, AC REVERENDISSIMVM S.R.E. Cardinalem

BARBERINVM

IVLII CÆSARIS RECVPITI è Societate IESV.

De nouo in vniuersa Calabria terræmotu congeminatus nuncius.

Eſtinat ſibi noua calamitas cruentatum ſemel Veſuuij cœdibus calamum, congeminato nuncio, dum clades congeminatur. Deuouet etiam ſibi, Franciſce Cardinalis Ampliſſime, nomen illud tuum, quod claritatem auxit incendio, ac fama flammam nobilitauit. Eruptio illa Veſuuiana quaſdam clades peperit, quaſdam prænunciauit. Infortunium illud appellaueram; ſed infortuniorum vaticinatio fuit. In-

cendium præferebat: ſed portentoſus erat cometa, ex editiſſima aeris regione, oppidorum, vrbium, prouinciarum ſtragem, paucis poſt annis, veluti cauda tracturus. Fragor ille inter prodigia recenſendus, qui diſſitas quoque regiones exterruit, cœli ſonuit veluti claſſicum, quo toti Neapolitano regno bellum indicebatur. Terræmotus ij, quibus quatuor, vel quinque oppida corruerunt, paruæ velitationes erant, maiorum præluſiones certaminum, & prima quædam tentamenta pugnandi. Pronunciaueram abſolutam planè tragœdiam, ac reductum ſcenæ ſiparium: ſed luctus inſtauratus ex integro, quæque malorum extrema videbantur cadentium, exordia fuere naſcentium. Denique multò acriùs, ac vehementiùs Veſuuiani incendij cineres recaluere. Rem ita contigiſſe, vt ſubijciam, ex auctoribus fide dignis compertum. Dies intercurrebat Martij menſis viceſimus ſeptimus, qui in Sabbatum inciderat nobilem à palmis appellationem ſortitum: ne palmæ ſine cœdibus forent, mox funeſtandum. Hora data iam erat prima ſupra viceſimam, Sole ad occaſum vergente, quaſi luctuoſum ſpectaculum auerſaturo: cum terra repente mota Calabriam tum citeriorem, tum vlteriorem, celeberrimas Neapolitani Regni Prouincias, quà concuſſit, quà diruit: Meſſana Vrbe finitima e damno non exempta, Neapoli non e metu. Nulla mali tam ingentis præſenſio, ante animaduerſo exitio, quàm periculo. Terræmotus nomen vnicum, ſed pernicie multiplex, non vno tenore ſtragem edidit: ſed alicubi ſæuiùs, clementiùs alibi: diuina, credo, dextera moderatrice, & veluti circumducente cladem. Hanc in primis paſſa Conſentia, Calabriæ citerioris caput, altera regij magiſtratus ſedes, vrbs nobilitate ciuium,

& an-

& antiquitate percelebris; ostentans insignia septem collium; quod in totidem videbatur locata cum oppidorum corona, quodam veluti lusu naturæ Romam paruulam effingere connitentis, duplici flumine Crate, & Busento vnius Tyberis vices implentibus. Magnificentiùs hic grassata calamitas. multæ domus dirutæ, quassatæ omnes. Duæ castri turres planè solo æquatæ. Quatuor assurgebant muralibus in fastigio pinnis distinctæ, siue ad spectaculum, siue ad munimen. Nunc vna vix superest. Nam duabus terræmotu deiectis, tertia superiore anno fulmine icta deciderat. Strauere, sine vllo tormento bellico, turres tres fragores duo, cœli alter, terræ alter, in vnius arcis ruinam cœlo, terraque, quasi inito fœdere, conspirantibus. Neque multò minor in palatio regio iactura. Quod olim Proregum Hispanorum regiam, cum Galli Neapolim obtinerent, nunc nihil admirandum retinet, præter lapidum struem, quassosque parietes: vt damnata videatur ad supplicium domus, in qua cæteri damnabantur. Neque aut templa fuere immunia, aut tutiora cœnobia. Turris, Christiano ritu, regia munificentia, ad ingentis tympani loculamentum extructa, Archiepiscopalis templi ornamentum, supra ædem sacram decubuit, alamque disiecit. Duo prætereà Patrum Franciscanorum cœnobia corruerunt, vt ne ipsis quidem reorum asylis vlla fuerit in hac clade securitas. Collegium Societatis Iesu occupauit ruinam, quam non multò post vetustas tulisset: tribus tamen cubiculis, quæ firmiora erant adhuc stantibus, sed rimosis. Quod vitium in alijs etiam apparet ædibus: quæ terræmotui superstites solo, parietibus, lacunaribus diffissis, per immanes hiatus perspicuè casum minantur. Ità in ædificia vrbis

Leander Albert. descrip. Ital. in 7. regione. Henric. Bacch. in descript. Regni.

Henrich. Bacch. in descript. Regni.

bis ſæuitum, ſed indultum ciuibus. Habuit hæc ſuum ruina ſpatium; & terræmotus initio lentior monuit incolas, vt in apertas planities, atque in loca tutiora profugerent. Viginti circiter oppreſsi periere (numerus in tanta eius vrbis celebritate perexiguus) quibus fortaſſe aut ſegnis ætas, aut ægra valetudo pedum celeritatem inhibuit, malo præcurrente remedia. Vni tamen fuga mortem, aut maturauit, aut intulit. Mercator, cum ad officinæ fores neſcio quid negotij perageret, ac terræmotu obſtrepente, in ampliorem ſe plateam quanta maxima poterat celeritate proriperet, in deciduum parietem incidit: ac magnificarum ædium ruinis eliſus ſplendidè occubuit, incolumi tectulo, vnde prodierat. Futurus documento mortalibus, fruſtra nos mortem effugere: quæ, dum relinqui putatur à tergo, obuiam ſe commonſtrat è fronte. Hunc lethi fuga ad lethum impulit: alteri pietas memorandum poſteris exitum dedit. Barbara Teleſia, clari generis fœmina, primo terræ ſtrepitu territa, conuulſæ domus egreſſa limen ſe in tutum eduxerat. Sed mox, vt animum recepit ex metu, mentem ſubijt filius, inter mortis fauces deſertus, cui per ætatulam nec conſilium, nec vires ſuppetebant ad fugam. Hac memoria ſui immemor, per ſaxa, per pericula, per ruinas, eò interrita redijt, vnde pauens profugerat: fortiùs quidquid accidiſſet latura, ſi cum chariſſimo pignore communem vitæ, mortiſque aleam ſubijſſet. Verùm, dum mater puero inconſultiùs conſulit, quàm res poſcebat, improuiſo tecti delapſu in mutuo complexu vterque perijt: ſuffocata etiam prole, quam mulier nondum enixa conceperat. Quatuor ſanè in vnico euentu portenta. Barbaram peremit pietas. Vnius quæſita incolumitas tria capita extinxit. Vni

mors

mors obtigit ante vitam. Huic vterus euaſit in tumulum. In ſcholis etiam, quas vocant pias, tres aut quatuor pueri occubuere, qui inter ipſa ætatis primordia, cum prima legendi rudimenta diſcerent, extrema pati didicerunt: inter elementa Grammaticæ, duriore hauſti elemento. Patres tamen, qui tam pio vacabant operi, omnes integri, illæſique. Conſimilis Dei prouidentia in Patribus noſtræ Societatis eluxit. Nam ij omnes, quorum cubicula conciderunt, foras prodierant: eorum, qui intus aderant, cubicula ſubſtitere. Inter hos ille, qui hoc anno in Archiepiſcopali templo ſumma cum laude concionabatur, cum ad inſequentis diei concionem totus incumberet, terræmotu ab ea cura diuulſus, aliò cœpit cogitationem, ac pedem auertere. Mirum dictu. quacunque ille gradum feciſſet, illico parietes, tecta, ſchalæ relictæ a tergo ruebant; quaſi tantummodò expectaretur ad horum ruinam aliena incolumitas. Diceres continuiſſe ſe illa tantiſper, ac veluti timuiſſe ne læderent. Magiſter ex ijs vnus, qui Grammaticam in eo collegio docebant, terræmotu exaudito, diſcipulos præiuit ad fugam. Interuallum datum, vt omnes pedem efferrent. Cum ad ianuam accurrerent, ædificij pars ante fugientium oculos corruens fores obſtruxit. Territi regredi, ac referre curſum vnde diffugerant. Sed inter eundum, ex altera parte, primò ſuperſtans cubiculum, mox etiam ſchola vacua cecidit. Occluſo vndique exitu, nullus iam ſupererat transfugio locus; perdurante adhuc terræmotu, atque identidem ingraueſcente: ita vt conſiſtere non poſſent, progredi non auderent. His vndique circumſepti periculis, dum ex omni parte fugam adornant, ex omni etiam ruinarum obiectu intercluduntur, animaduer-

tit

tit magiſter ſubiacentem ſchalæ adhuc integræ anguſtiſſimum fornicem: qui, ſubmiſſis ingredientium ceruicibus, quatuor aut quinque vix caperet. Eo ipſe ſe celerrimè contulit: quodque incredibile videbatur, viginti diſcipulos (nam fortè cæteros ad ſuum quemque pagum dimiſerat) in eundem angulum ſibi hęrentes intruſit. Tectis hinc, inde, alijs ruentibus, alijs nutantibus, & iam iam incumbentibus ad ruinam, mentis inopes pueri flere, conclamare, magiſtri opem depoſcere, congeminatis his vocibus, perimus, pater, perimus. Iam excitatus colliſione, caſuque lapidum puluis vſum oculorum abſtulerat; nec quà euadi poſſet vlla ex parte apparebat: cum fortè audita vox magiſtri alterius eum, qui deliteſcebat, quaſi extinctum flebiliter appellantis. Ille in circumfuſa caligine eò gradum direxit, vndè ſonus accipiebatur: ac per aggeſtos obices, & ſaxa vndique collabentia, non tam ambulando, quàm reptando, tandem ad plateam erupit, puluerulentus, ac ſemiuiuus. Mox ſequaces pueros voce, manu, ope eodem perduxit integros, ſoſpiteſque: ne vno quidem vel mutilato, vel læſo. Hæc ita narraui, vt ab eodem accepi, minutiùs quidem, quia vera, & comperta: Dei numine non parum prodente ſe vel in paruis. Non minor in alterius incolumitate admiratio. Nam, dum Philoſophiæ magiſtro, & ſchola corruit, & cubiculum, ipſe vtrique calamitati ſubducitur. Enimuerò manè diſcipuli vacationem à veſpertina lectione popoſcerant, magiſter annuerat: idque præter morem, non ſine diuino nutu. Quippe gymnaſium eo temporis articulo cecidit, quo nemo elabi potuiſſet; ſchalis etiam, quà effugiendum fuerat, repente diffractis. Ità ille, dum ſuo ſe, ac diſcipulorum otio indulſiſſe putauerat,

uerat, indulſerat vitæ; vacaturus à labore, vt vacaret à funere. Idem inopinatè accitus ad templum, paulò poſt delapſo cubiculo, vndè diſceſſerat, lethum feliciùs effugit ignarus, quàm ſi prænoſſet. Cæterùm cordatè hic, cum ad ruinoſi templi fores terræmotus initia præſenſiſſet, nihil moratus ad plateam euaſit: vbi multos reperit lymphatis ſimiles, & iam conſternatos in fugam: qui, ſacerdote conſpecto, noxarum ſolutionem lamentabili voce, nec ſine lachrymis, petiere. Ille alienæ magis memor ſalutis, quàm ſuæ, à ſingulis culpa raptim audita (quod in rebus extremis licet) ſingulos etiam ocyſſimè ab omnibus expiauit. Ita breuiſſimo temporis ſpatio centum circiter confeſſiones excepit. Quod alij Patres inter fugam pariter præſtitere: quaſi Parthorum more fugiendo bellarent. Profectò vnus terræ tremor cunctis tremorem incuſſerat: atque inter alliſiones lapidum, corda ſaxea ſcindebantur. Augebat terrorem horribilis ex imo boatus, ſubinde quidem atrocior, ſed vno ductus ſpiritu per quadrantem (tamdiu enim prima hæc terræ iactatio tenuit:) tempus tantæ ſtragi perbreue, vni terræmotui longiſſimum. Ingerebantur oculis puluereæ è ruinis elatæ nubes, quæ ſereno cęlo, diem obtexerant: ità vt non iuuare, non videre quemquam liceret. quod in immani alio terręmotu, ſub Traiani imperio, contigiſſe teſtatur Dio. Exaudiebantur diſſonę voces hinc expectare, hinc ire iubentium, & fugientes ipſa quoque feſtinatio morabatur. Feriebat etiam aures ędium vndequaque cadentium fragor, qui terręmotui adſtrepebat: & puerorum vagitus, ciulatus mulierum, virorum clamor timoris index, ac doloris omnia latè loca compleuerat. Sed breui fuga ciuium ſolitudinem vrbi fecit. Itum eſt ad campos,

Dio in Traiano.

extra pomœrium,prope vrbem: ibique pernoctatum sub dio: vt cœlum spectare cogerentur, quos tellus expulerat. Planitiem, ad quam quasi dato signo aduolauere, Paradisum vocitant: magnifica sanè appellatione, & ea ipsa ciues alliciente; vt eò se reciperent à gehennę terroribus, quos in vrbe reliquerant. Enimuerò Paradisi tunc simulachrum quoddam exhibuit, cum nihil ibi nisi preces, imploratio numinis, scelerum detestatio, suspiria, lachrymæ, Christianæ delicięe. Nam cum eò ciues, vt dictum est, ac Societatis Patres vndique confluxissent, à vicesima prima hora ad noctem vsque dimidiam noxis confessione eluendis vacatum. Profectò nox illa diuinæ plus lucis attulit, quàm multi Soles. Campus in templum mutatus, quando templa iam in campos abierant. Illud etiam scitu dignum, quod cum summi iuxta, atque imi, pueri, senes, mulieres, viri terræ damna metuerent, cœli iniurijs paterent, ligneo veluti tentoriola (Barracchas appellant) mira celeritate struxere; delecto à viris primoribus loco nostris Patribus propinquiore, quò promptius esset ad confessionem perfugium. Crederes omnes ad militiam adscitos, castra ibi metatos, bellum inferis indixisse. Neque, siquis obfirmatior fuisset in scelere, excitamenta ea nocte defuere ad pietatem. Viginti quatuor terręmotus identidem numerati, quasi ferali sonitu diem iræ furiales horæ distinguerent. Ita nox inter terræ fremitus, pauoremque mortalium transacta lamentis, clamoribus, precibus. Vt illuxit, stragem dies ostendit, quam nox, vmbræq; cælauerant. Commouit omnium animos miserabilis patriæ vrbis aspectus, in qua viduata iam ciuibus nihil aspicerent, præter fragmina lapidum, & dirutas, aut semirutas ędium

po-

potiùs vmbras, quàm ædes. Iacebant alta palatia: & tot seculorum labores vnus dies pœne momento consumpserat. Ne hora quidem interfuit inter vrbem celeberrimam, & nullam. Ita non hominum solùm, sed vrbium quoque funera destinantur. Nunc quando, quæ supersunt domus ruinarum nunciæ, rimarum plenæ, vacuæ adhuc sunt, & inhospitales, vrbem ciues, ad opportuniorem situm traducere, ac denuo extruere meditabantur, reuicturam fortasse viuaciùs ex interitu. Iam dominicus ille dies affulserat, qui Christi triumpho, & sacrarum distributione palmarum Christianis solet esse lætissimus. Sed quis festiuè palmas potuisset accipere, victoriæ insignia, inter tot magnas iacturas. & maiora pericula. Tamen deposcente populo, annuente Archiepiscopo, ara nostrum prope tentorium confestim erecta: ibique non eo solùm, sed cæteris quoque hebdomadæ sanctioris diebus sacra rite peracta: pompa quidem, vt ferebat necessitas, incultiore; sed inter Christi Domini inferias, ad lachrimas, luctumque cultissima. Nunquam sacri maiore pietatis sensu traducti dies. Supplicationes & frequentiùs obitæ, & ardentiùs. Emicuit in hoc Patrum Cappuccinorum ardor, agmen ducentium, & se loris acerrimè verberantium, cruentato tergo, quasi firmum cum Deo fœdus eo sanguine sanciretur. Sequebantur puellæ deiectis oculis, laceris genis, effuso capillamento, veluti crinium soluta ege, qua nectebantur, vt necterent. Excipiebat has turba mulierum: quarum aliæ pugnis ora tundebant, lamentabili edito sonitu, quo præficæ mortuos deflere solent: aliæ etiam, robore plusquam fœmineo, spinis, clauis, cultris se asperrimè lancinabant. Nec viri deerant, qui aculeatis se flagris discruciarent, par-

tim saccis induti, partim respersi cinere; supplicia de se ipsi sumpturi, quæ Numinis ira deposceret. Antiquam eò ab Assyrijs traductam Niniuen credidisses, ad saluberrimas lachrymas non Ionæ, sed terræ clamoribus excitatam. Hæc non modò inter luctuosæ hebdomadæ tenebras, sed in luce etiam Paschatis spectacula exhibita: vt vel ipsum lætitiæ diem tanta calamitas funestaret. Accesserat ad doloris cumulum fames, dirissima inopum carnificina. Nam ex vicinis oppidis plurimi, qui bonorum omnium iacturam fecerant, confugere coacti ad vrbem, seu veriùs ad campos, ad quos asportata vrbs videbatur. His, religiosorum Patrum industria, ditiorum liberalitate, commeatus ad victum suppeditati: ne conficeret incolumitas, quibus ruinæ pepercerant. Hæc ferme mihi de vrbe Consentia luculentissimi testes, qui interfuere narrarunt. Sed nescio quo pacto terræmotus in vrbe quodammodò se gessit vrbaniùs, larium magis exitio, quàm hominum: in oppida vires totas, ac furorem effudit. Nam Consentiæ terræmotus principio mitior per interualla desæuijt, vniuersam stragem triplici successione partitus: in locis verò finitimis castella, tunc desiere, cum cœpit. An quia in his minùs firma ædificia primus terræ assultus deiecit? An quia, Consentia ad montis radices locata, oppida editiorem partem occupant collium, prona magis ad præcipitium, & casum. Quidquid id fuerit, Altilia, Belsitum, Aprilianum, Figlinum, Mottæ duæ, Domnici duo, S. Petrus, S. Stephanus, S. Hippolitus, S. Benedictus, Cellaria, Pedacium, Petra ficta, Spezzanum duplex, Mangonum, Paternum, Zompanum, Carpenzanum, Roblanum citiùs periere, quàm narro. Spatium, quod satis fuit ruinæ, pœnè commemorationi

non

non sufficit. Cęteri vrbis pagi, qui octoginta quinque in ijsdem collibus numerabantur, magna ex parte diruti: tantummodò non deleti. Ingens in his mortalium strages, malo velociore quàm fuga. In oppido Roblano, quod olim Caroli V. hospitio, nunc multitudine incolarum pœnè vrbem æmulabatur, cui suberat, viginti supra octingentos extincti, saucij octoginta. Inter hos Episcopi Vmbriaticensis ex fratre nepos, parente, duobus fratribus, consanguineis plurimis, maiore bonorum parte deperdita, superstes tantùm ad lachrymas. Multi in ædibus sacris enecti reperere ibidem lethum, ac tumulum: quasi pompam inferiarum ferente, non expectante fato. Eadem pœne vastitas ad alias eiusdem prouinciæ vrbes, & oppida latiùs peruagata. Terinæ altera pars deiecta, altera intacta: aduersa, & prospera velut ex æquo partiente fortuna. Iniquiorem illa præbuisset se ciuibus, si cum terræmotum effugerent, in incendium incurrissent. Nam domicilia in campo è tabulatis conflata ignis fortuitò indeptus magna ex parte combussit: ne lignea vrbs felicior foret, quàm saxea. Pulueri etiam tormentario applicitus, e sclopis contra latronum impetum instructis, æneam glandium tempestatem excussit: memorabili edita pugna, nullo milite, nullo hoste. Terinenses opportuna sibi fuga consuluerunt, modò terræ profugi, modò flammæ. Murgantia pleniùs cladem accepit planè constrata solo, maxima cum internecione ciuium. Illæso quidem Episcopo, sed ad tantam egestatem redacto, vt tres tantùm numuli superessent. quos ad Archiepiscopum Consentinum misit, testes inopiæ, & solitudinis: cum, & pecunia deesset, & ciues. Besidijs clades leuior intactis incolis: domus tamen quatefactæ habitatores respuunt.

Terina ex Ortelio, nūc Mantia.

Murgantia, nunc Martorano ex Bario.

Besidię nunc Bisignano ex Ortelio.

P ycos, nunc Paula, ex Bar rio.

Mitiùs actum cum Patyco, vbi exceptis pauculis, stetere tecta. Marchionis palatio minæ intentatæ potiùs, quàm ruinæ. Durissimè omnium cum Sciliano, vbi censa incolarum capita supra quinque millia, cum laribus partim oppressa, partim absorpta, in immanem terra subito dehiscente voraginem. Euasit cum paucissimis regius gubernator. Qui, cum fortè spatiatum isset ad campos, iamque aures, animumque perccelleret terræmotus, retorsit illico ad oppidum oculos: neque oppidum vidit, neque templum, neque tectum ex ijs, quæ mille, & eo ampliùs, densatis circumfusa fastigijs paulò ante suspexerat. Vitam gratulatus ipse sibi, subditis, ac ditione deleta, vt vacuum gubernandi se sensit munere, præceps fugam corripuit, per agros, per saltus, per vias, per auia: tota ea nocte errabundus; donec à locorum peritis Consentiam deductus est, vrbis infortunio pagi exitium solaturus. Ne plura in re tam lugubri, varia alijs eiusdem prouinciæ vrbibus, oppidis, pagis fortuna fuit. Rusciaanum, Blanda, Thurium, Rende perstricta leuiter. Sypheum, nouam Pandosiam ad antiquæ vestigia excitatam, Rouitum, Citrarum, Laum, Platicum, Cletam denique olim sedem Amazonum, Cletæ Reginæ domicilio celebrem, castellum nunc obscuri nominis, cades afflixit ex parte. Castilio maritima, Rosa, Luzzum, S. Lucidus, Nuceria, Grimaldum ita penitus consternata, vt non tam deiecta crederes, quàm erasa. In his æquauere ruinas funera. Nulla tamen res magis saluti fuit, quàm in terræ procella, cœli serenitas. Hæc multos ex vrbibus, oppidisque ad suburbia, ac villas allexerat: quò colonos omnes ferialis diei minimè feriatus labor impulerat. Campis tamen clades impar, par metus. Turbatum quoque, ac trepidatum

Blanda, nunc Beluedere ex Ortelio.

Thurium, nunc Terranoua ex Sdem.

yphaeum nunc Castrouillari ex Mazzella.

Cleta, nũc Petramala ex Barrio.

De Regina Cleta Lycophron apud Ortelium.

datum in agris. Conſpexere, qui aderant, herbas repente, arbores, ſyluas integras circumduci; quaſi iam ex his extructa nauigia marinis fluctibus æſtuarent. Turres, quæ ruralibus caſis impoſitæ, atque inter plantas, per interualla, dubium an conſitæ, an conditæ, colles mira varietate diſtinxerant, ita funditus cecidere, vt ne veſtigium quidem extet poſteris indicaturum, vnde turres aſſurgerent. Terra quippe non diducta in latera, ſed rectà ſurſum, deorſum aſſiliebat, ita ædificia conuellens, vt in ſe ipſa ſubſiderent. Quocirca, ſub terræ motus initia, quidam Conſentiæ e noſtri Collegij feneſtra, herbas vidit, & arbores ſubſultantes, quaſi choreas ſaltibus agerent, fauſtum ad ſpeciem exordium in funeſtiſsimam tragœdiam deſiturum. Montis etiam eidem Conſentiæ impoſiti, quem veterem appellant, faſtigium magno fragore deſilijt, quaſi extremi iudicij imminente die illorum vota audirentur, qui dicerent *montibus, cadite ſuper nos, & collibus operite nos*. Tam ingens in campis clades ruſticos, cæteroſque, qui ruſticatum ierant, ad fugam impulit. Per ſyluas, per vepreta, per ruper ſe dedere præcipites, quaſi prędonum manus vrgeret à tergo. Vt deuentum non iam ad vrbes, & oppida, ſed ad reliquias vmbraticas oppidorum, atque vrbium, lapidum tumuli commonſtrauere cladem. Tum verò, metu in miſericordiam verſo, ſublatus ad cœlum clamor lares, patriam, parentes, liberos, coniuges lamentantium: quo gemitu alliſi denuo colles, ac iuga montium reſonabant. Tum ad effodiendas ruinas incubuere. Quiſque architectum, quiſque fabrum murarium, quiſque manipulum agebat. Nulli vnquam vſui opportuniùs vomer adhibitus, quem coloni ex agris retulerant. Refoſſa humo, multorum corpora educta

Lucę 13.

adeo

adeo lacera, vt vix vlla pristinę formæ imago appareret, nihilo secius ac passa lanienam ab hoste. Alia modicè elisa, oris habitu post recens fatum, inter vitam, ac mortem ancipiti. Calentibus adhuc membris relictus in vultu stupor, & quidam acer ad assurgendum conatus, sed irritus. Extracti nonnulli spirantes, inter supremos singultus, luce recepta, quam mox amitterent, vt paruo interuallo bis perirent. His non auxilium allatum, sed solatium; ad hoc vnum elatis, vt mox iterum efferrentur. Non paucis etiam tempestiuè subuentum, quos ruinę non tam obtriuerant, quàm obtexerãt. Hi refecti superuixere periculo, plerique aliqua corporis parte mutilati, pauci integri. Nec dubium quin alij quoque euasissent, nisi terrę reciprocanre motu, cum non tecta, sed ipsæ ruinę iam ruerent, & saxa hærentes in lubrico, ac subeuntes opprimerent, misericordia rursus in metum versa, a cœpto opere abstinuissent: alieno exitio, quid sibi timendum foret, admoniti. Illorum sanè miseranda conditio, qui tunc omni ope deserti, nec subita morte defuncti, aliquandiu inter ruinas vixere, vt eò atrociùs interirent, quò lentiùs. Quænam porrò mens illis fuit, cum mole lapidum obruti, nec extincti, in terræ visceribus tumulati ante fatum, nocte oculis circumfusa, nec liberè inter angustias meante spiritu, susque, deque, & à latere circumsepti, neque aditum haberent, quo sibi opem ferrent, nec quo deposcerent? In ea rerum alea constituti, vt fame tandem, mœrore, pœdore, ærumnis omnibus enecandi, lethi quodam veluti stillicidio, nec diu viuere possent, nec citò mori. Hos non ante cupido salutis incessit, quàm desperatio: nec priùs animi defecere, quàm vires. De Sciliano iam euerso accepimus, flebiles auditos e solo

gemi-

gemitus, vocesque confusas, facili coniectura ab oppressis imploratam opem superstitum. Sed planè incassum, quod obtecta voragine, absorptis ædibus, paucorum labori tam altè obductæ moles obsisterent. Admirabile id, quod ab oculato teste accepi, repertam prope Nicastra, inter ruinarum monimenta, mulierem, dubium an metu exanimatam, an fame: infantulum verò in eiusdem vlnis viuum, appressis labellis ad vbera, & hausto vitæ pabulo è mortua. Incredibile id meritò videri posset, nisi recentissimo exemplo attestaretur antiquitas. Nam post ingentem Anthiochiæ terræmotum sub Traiano, *neminem*, inquit Dio, *viuum inuenire potuerunt, præter puerum, qui matris mortuæ sugebat vbera*. Aliam præterea refert seruatam, quæ suo se lacte pauerat, ipsa sibi nutrix, & infans. Traditur quoque de alijs in casu consimili, incisa dentibus vena, aliquandiu suo se sanguine sustentasse: cum resorberent, quem fuderant. Quæ nunc tragica tot hominum millibus euenerint, quorum plurimi nec repente extincti, nec discrimini opportunè subducti, Deus profectò nouit: nos silentio inuoluere cogimur, quæ tenebris inuoluta cogitare horret animus, refugit calamus scribere. Illud tamen præterire non possum commemoratione dignissimum, quod ex ijs vmbris flammæ maleficio verius, quàm beneficio euasit in lucem. Quidam, ruente æde sacra, trabibus fortè superstantibus, in fornicato aliquo intercolumnio incolumis seruabatur. Sed profectò iudicia Dei abyssus multa. Nam cum ij, qui lapidum aggeres perscrutabantur, cadauera, quæ commodè possent, efferrent, reliqua concremarent, ne eo halitu, e motu terræ lues aeri gigneretur, tabulata, ac stramenta igne concepto, & flamma latè fusa, sedem cor-

Dio in Traiano.

 ripue-

ripuere, cum qua is ea iactatione desederat. Infelix incendio absumptus: & quodammodo sibimet aduersante natura, quem terra demerserat, ignis extinxit. Miseram sane conditionẽ mortalium, quibus ad vitam vnus, mille ad lethum aditus patent. Huic, de quo diximus, ignis exitio, alteri aqua saluti fuit. Ferunt pastorem, patefacta eo terræmotu voragine, illico voratum cum grege: sed cum eodem tempore, (fidem liberent, qui oppignerarunt: equidem plura transcribo, quàm affero) torrentem ex hiatu terra summitteret, eodem impetu reductum ad auras cum pecore, quod terra rapuit, aqua reddidit, aer recepit. Ita ille semel terræmotu, denuo inundatione iactatus, duplici infortunio felix, planè perierat, nisi bis perijsset. Consimile de Garzia Toleto Neapolitanæ arcis præfecto a maioribus nostris accepimus. quem aliquando classe vectum prior vnda e puppi ad mare proripuit: posterior e mari ad puppim reduxit, ex congeminata sæuitia incolumem. Ita in non dispari euentu de duplicato veneno, quod vim prioris inhibuit, Ausonius sic lepidè cecinit.

Ausonius in Epigr.

Et, cum fata volunt, bina venena iuuant.

Neque in terræmotibus insolens, nouas aquarum erumpere scaturigines. Nam in monte Coryco, post terræ concussum, nouas fontium exilijsse scatebras, Theophrastus testatur. Quod etiam in bello Mithridatico prope Apameam Phrygiæ vrbem euenisse traditur. Nunc quoque hunc terræmotum sequutos, nouos extitisse amnes prope Lametiam, incertus rumor vulgauerat, omnia in maius tollente fama. Sed facilè idem fluuius ruinarum obicibus aliò deriuatus, noui speciem præbuit. Iam locus admonet, vt a citeriore ad vlteriorem Calabriam gradum tandem hæc narra-

Theophrastus. Conimbr. in Met. tr. 11. c. 8.

tio faciat. Huius caput Catacium, altera magiſtratus regij ſedes, vrbs & celebritate ciuium, & quod Gallorum obſidionem pœne ſola diſpulerit, fideliſſimæ appellatione pernobilis. terræmotibus plerumque obnoxia, ac ſępiùs hoc defuncta periculo: nunc grauem in ędibus paſſa perniciem, leuem in ciuibus. Quinque tantùm ex hoc terrę aſſultu capita deſiderantur. Inter quæ Ioannes Dominicus Bulotta, olim Romę canonicus, tum Epiſcopo Catacenſi a ſecretis, poſtremò Epiſcopi S. Marci Vicarius, qui longo morbo vexatus Catacium redijt: vt cœli clementiam captaret, terrę ſęuitiem expertus. Nam ab Epiſcopo comiter exceptus hoſpitio, ac priſtinæ valetudini redditus, cum in æde maxima quadraginta horarum in poſterum diem apparatui piè operam daret, ad primos terræ ſuccuſſus, ac murmura, illico in fugam effuſus, in parietem ruentem incurrit: quo oppreſſus interijt; hoſpitibus ijs, qui ſteterant. Ita nihil illi magis exitio fuit, quàm cupido ſalutis, nouo experimento teſtatus perſæpe euenire mortalibus, vt mortem arceſſant, dum arcent. Par domus Epiſcopalis, templique calamitas. Nam aula, anterius cubiculum, ſacellum, funditus corruerunt: & quidem tum domeſticis, tum hoſpitibus vacua, ſiue caſu, ſiue conſilio: lapillis fortaſſe, vt fit, deciduis ruinæ prænuncijs, ac præmonentibus fugam. Epiſcopus in interiori cubiculo cum noſtræ Societatis patre, ac duobus alijs negotia pertractabat: Hi duo deſiliere. Epiſcopus cum patre ſubſtitit: vtque id ſibi mutuo præſtitere, quod in rebus extremis ſolet, rei exitum opperiri decernunt, quà ſe clades inferret, quà vitaretur incerti. Cæterùm multæ domus proſtratæ, concuſſæ reliquæ: adeo vt hic quoque, vacuis tectis, ligneas in campis ædiculas effinxerit ingenioſa

necessitas: aliò veluti vrbe traducta, & Scytharum more, versatili. Adhuc post duos fere menses elapsos, dum hæc scribo, degunt plerique extra lares, alij extra vrbem, ante patriæ aspectum velut exilio mulctati. Hic quoque supplicationes decretæ, quemadmodum de Consentia diximus: itumque ad lachrymas, ad precationes, ad vota; cum noui semper per interualla terræmotus infremerent. Sed quoniam his malis Caracenses assuetudine prope obcalluerant, terræmotus post viginti dies instauratus atrocior, ciues ad commune consilium impulit, vt fastigiata demoliti palatia, humiliora tecta construerent. Quando nimis elata fulmini obnoxia, non cæli solùm, sed terræ quoque motibus subiacent. Maior in reliqua prouincia strages, quàm vt apud exteros repertura sit fidem. Inter prodigiosas fabulas posteri recensebunt, quę seriem nobis texunt historiæ. Magna vrbium, atque oppidorum pars diruta. Nicastrum, quod paulò ante in Calabria ostentabatur, nunc vbi fuerit, quæritur. Hæc vrbs funditus euersa cum ciuibus exitum habuit, vbique terrarum, publico luctu, deflendum. Intererant in Franciscanorum templo horarijs precibus mulieres promiscuè, ac viri fermè sexcenti, musicos inter concentus: cum resonante longè aliter terra, templum, turres, tecta, muri, vrbs denique tota corruit; primò exiliens, tum decumbens, demum in se sepulta. Consepulta magna pars ciuium. tria millia perhibent. Non plura in bello funera, cum magna clades infligitur. Vicos etiam, ac finitima vrbi oppida idem turbo corripuit. Perlegi quasdam eorum epistolas, qui diuino beneficio eualere; vnus sub fenestræ, alter sub portæ fornice, tertius capite in foramen ingesto: omnes, reliquo collabente ædificio. Quidam præterea,

Nicastrū Mangino, Nicastra alijs, Numistro Ortelio.

tea,

rea, cum per aream ambularet arci ſubiectam, hancque ſuſpiceret pronam iam, ac præcipitem, pueris duobus, qui fortè tum ſuberant, arreptis in brachia, tantum planè ſpatij habuit ad ſuffugium, quantum moræ datum eſt ad ruinam: & ne ſaxorum fragminibus pateret, occuluit ſe, pueroſque ſub ſaxo: triplici corona ciuica dignus, quod præter ſe, duos quoque ciues ſeruauerit. Epiſcopus, quaſi nutu diuino preſagiret euentum, animi cauſa egreſſus ad prædium, dum voluptati deſeruire videbatur, ſuo capiti conſulebat; nunquam vtiliùs, quàm in hoc otio negotioſus. Prærepti quoque ab exitio alij, qui per agros, & campos diuagabantur, feliciter extorres a patria. Hi ferali accepto ſonitu, cladis infeliciſſimæ nuncio, acceſſere protinus ad muros: neque muros, neque vrbem reperere, quam florentem, intactamque reliquerant. Obiecere ſe acerui lapidum, & confuſa quædam rerum congeries, ſimulachra vrbis, quæ fuerat. Obortæ omnibus lachrymæ, obuerſante ante oculos repentino patriæ excidio, inter tot ciuium, qui ſupererant, damna; qui obierant, funera. Querebantur calamitates alijs per interualla, ac minutatim accidere: ſibi amicos, affines, parentes, natos, coniuges, lares, ſuppellectilem, patriam vnico momento ſublata. Integram ijs collachrymationem deberi, quando nihil reſtet amittendum, quod defleant. Nullum iam ſupereſſe ſolatium. Ne cadauera quidem extare, quibus iuſta perſoluant. Ergo non metu, non periculo territi, obmurmurante adhuc tellure, irrupere in ruinas. Sed, dum vita functos quæritant, incurrunt in viuos. Accipiebantur ex cœco tenuiſſimæ voces veluti lamentantium. Quamobrem ſollicita ſonos aure captare: & ſicubi gemitus audiretur, illic ſolum ferro pro-

ſcin-

ſcindere,quaſi ſuos vlturi pœnas cœdis a terra depo-ſcerent,quæ patrauerat. Pars opus vrget imperio,pars conſilio, pars ligone. Tandem, perruptis obicibus, ad caueas factus eſt aditus. Pauci ad auras extracti ſemimortui, qui tumulati fuerant ſemiuiui. Duo præterea inde traduntur non prætereunda ſilentio, ſed poſterorum memoriæ conſignanda. Alterum,in ipſis ædium fundamentis inuentos paſſim globos cinereos, quaſi vrbs non tam terræmotu hauſta, quàm incendio,abijſſet in cineres; a terra, & igne, iunctis copijs,illata clade. Alterum memoratu,dignum, Lametum fluuium prope Nicaſtrum,viſum rubricatis aquis, veluti ſanguine, currere: vt in eo Nilum agnoſceres vndas Aegyptijs reuomentem ſanguineas. Vtriuſque prodigij cauſam,ne ſeries interturbetur hiſtoriæ, paucis infra perſtringam. Nunc, vt cœptam narrationem proſequar, inter cæteros, qui egeſta humo è ruinis viuentes eruti, eductiq; ſunt, eximia Laura Aquinas, Principis Caſtilionis, Nicaſtro etiam imperitantis vxor, nobilitate clara,pietate clarior,vtero grauis: vt in vnius ſalute duo capita ſeruarentur. Fato tunc erepta, infracto animo,effracto crure, malum in tam ingenti clade leuiſſimum. Non eadem Principi fortuna fuit. Nam, cum in geſtatoria ſella, iubilei cauſa, ſacras ædes obiret, decumbentibus vndique tectis obrutus,nec ſellæ, nec cadaueris per plures dies vllo extante veſtigio. Maxima profectò in tanto infortunio felicitas,quod mors illi obuenerit ritè confeſſo, percepta etiam pridie Euchariſtia: quaſi viaticum ad iter extremum ſibi compararet, vel neſcius. ſi omnia ad indulgentiam adipiſcendam iniuncta peregerat, ad ſuperos protinus euolaturus. idem pleriſque contigit, quos ea occaſione Sacramentis munitos mors ſubita

de-

deprehendit. Enimuerò, non sine certo diuini afflatu numinis, hoc planè tempore Summus Pontifex, Iubileo indicto, ditissimos Christi sanguine thesauros Ecclesiæ, Petri clauibus, reserauit: vt postremo Iubilei die tot extincta hominum millia, eo incitamento culpis ante Pascha præmaturè dilutis, a gehennæ interitu vindicaret. Nimirum non poterat, tam amara calamitas nisi ab Apibus effuso melle dulcescere. Redeo nnnc ad Castilionis Principem, futurum hoc ipso nomine celebrem apud posteros, quod cui angustiores tumuli capiundo satis non essent, sepulchrum vrbs tota condiderit. Principis fatum fere omnia, quæ ad eiusdem ditionem spectabunt, eadem ruina traxit. Nam in citeriore Calabria Murgantia, & Castilio; in vlteriore, de qua loquimur, Nicastra, Ferolitum, S. Blasius eodem modo decubuere. Loquor de interitu oppidorum, quasi hominum obitus memorarem. Eadem quippe facilitate disperiere tot oppida, qua totidem homines periissent. Magna profectò iactura opulentissimæ domus, quæ aureorum quinquaginta millium annuos reditus numerabat. Quanquam, si vera sunt, quæ constanter fama vulgauerat, damnine plus adiectum, an lucri, apud peritos rerum æstimatores ambigitur. A patre Principis, qui nunc obiit, ingentem vim numeratæ pecuniæ aggestam esse compertum est. Ad quingenta aureorum millia ascendisse traditur. Hæc ille in latibulo arcanè condiderat, naturam imitatus, quæ aurum cælat, vt seruet. Locum nulli mortalium indicauit, hæredibus suo tempore detecturus. Prohibuit hoc inopina mors. Hæredes sæpiùs id scrutati, magno semper labore, sed irrito. Hoc ansam dedit firmo apud vulgus rumori, ruinas ex insperato aperuisse, quod texerant. siue vertigo hæc

fuerit

fuerit instabilissimæ rotæ eodem impetu prementis vnà, ac tollentis: siue ludus in humanis rebus veluti iocantis fortunę: quasi oppidorum, quæ sors abstulerat, religione quadam, e vestigio pretium persoluisset, fortunatissimis sapè iis, quibus fortuna ex infortunio nascitur. Hoc an verè iactatum: an, dum de auro agitur, sit inter splendidiora mendacia numerandum, longa dies aperiet: re nunc siue falsa, siue vera, prudenti consilio reticenda. Certior Principis S. Mangi, ex eadem Aquinatum familia, in tam communi clade prosperitas. Egressus in campos, e bello regredientem filium excepturus mortem reliquit a tergo; diruto repente domicilio: vnde, nisi decesserat, decessisset. Natus certè parente post militiam seruato felicior, quàm cæsis hostibus miles. Soriani Comitem, Ducis Nuceriæ filium seruauit venatio, ad quam eo die cælum impluuium, ac placidum inuitauerat. Palatium cecidit, cum obequitaret in campis; festiuam necem meditatus, dum ipsi mors luctuosa imminebat. Profectò nunquam minùs errauit, quàm cum per auia erraret: neque ei vlla tam iucunda prædatio, quàm cum prædatus est vitam. Enimuerò sospitauerunt syluæ, quem vrbs peremisset. Cæterùm Episcopi quoq; omnes seruati: ne in hoc rerũ articulo ouibus pastores deesent. Hos, obsecũdãte numine, intactos clades præterijt, latè in vrbes, ac populos debacchata. Mileti vrbs pœne deleta. Domus Episcopalis corruit, Episcopo vix limẽ egresso, & ruinæ prærepto. Templum Sanctissimæ Trinitati dicatum, Abbatum dignitate conspicuum, a Comite Rugerio magnifice mmissimè extructum, post tot secula concidit. Vt hinc facilè intelligamus, nihil inter mortales reperiri tam firmum, quod non aut vetustas corrodat, aut vis, vel fortuna conuellat. Mino-
res

res ædes maiorum ruinas comitatæ, exitium vrbis pagi. Non multò felicior Medama, grauem quoque in tectis passa perniciem. Rhegij terræmotus minax, sed mitis, solo fragore contentus. Quippe seruabat ciuium nuper extincto Archiepiscopo lachrymas: terræ, vt olim in Paulini Sanctissimi Antistitis obitu, innocuo sonitu veluti condecorante funus. Nouo tamen terræmotu fere post mensem elapsum sæuiùs integrato, tantus ciues terror inuasit, vt deserta vrbe, vix consilij compotes multò grauiora præsentibus expectarent. veriti fortasse terræmotum illi parem, qui extra omnem memoriæ aleam positus, promontorium Rheginum à Sicilia, interiecto freto, diremit: dubia Græcorum fide, & obuoluta tot seculorum congerie veritati tenebras offundente. Indicta celeriter supplicatio. Francisci Xauerij, noui eius vrbis patroni statua circumducta: quam comitati ciues fere omnes saccis, crucibus, flagris instructi. Manabat e tergo sanguis, ex oculis lachrymæ: & glomeratis in vnum vocibus misericordiam implorantium repercussæ valles, ac litora responsabant. Nec silendum, quod inde nunciant recentissimæ litteræ. Pagi Rhegini in tres distributi regiones accolæ ad eiusdem Francisci ædē sacram turmatim ibant, terræmotum deprecaturi: cum vna pars viæ tœdio substitit, duabus reliquis prosequutis iter, quod cœperant. Dispar consilium, dispar etiam quà damnauit, quà probauit euentus. Nocte proxima terræmotus atrox eorum tantùm ædes inuasit, qui re infecta redierant: ab ijs, qui Xauerij templum inuiserant, ne auditus quidem. Illis importuna quies terræ motum: his pium iter quietem peperit. Hæc ex vrbe Rhegio. Idem Tropianæ terror, idem periculum, ijdem sensus animorum, supplicationes,

Tropiana nunc Tropia ex Ortelio, Post tropæa dicitur Barrio.

cruciatus, preces; ingenti metu, damno modico: quod vrbs mare despectans, in scopulosis locata rupibus, non contra hostium modò, sed aduersùs etiam naturæ bella consistat. In consimili discrimine, sors non dispar Locrorum, S. Christinæ, Hipponij; nisi quod huius oppidi pagi tres cecidere. Sorianum planè indemne: nec dubium quin D. Dominici beneficio. Napitiæ incolis tulit incolumitatem prodigium. Ferunt, terræmotu impendente, visum e vicino litore ad duo passuum millia mare decedere: arescẽtibus repentè vadis, quæ modò superfusæ vndæ occupauerant. eo spectaculo paganos malum imminens odoratos, destitutis confestim laribus, ad syluas, montesque immigrasse: insolito aquæ motu terræmotum prænunciante. Brystaciæ cum pagis, Subsicino, Philogaso, Panaiæ, Monti sancto, Monti soro, Castro monardo, Roccæ Bernardæ, Marcellinari, S. Floro planè prostratis, ob hoc vnum non planè infelices ruinæ, quod superfuere, qui lugeant. Infaustior Vibonis conditio, vbi terræ hiatus fumum sulphureum interdiu, noctu flammas emisit; quò suis etiam Calabria Aethnis, suis Vesuuijs inhorresceret. Luctuosissimus omnium antiquæ Lametiæ, nunc S. Eufemiæ exitus. Qui pagus, commune nauigantium hospitium, vndè rates soluere, quò solebant appellere, ita cum accolis repentè disparuit, vt vix, aut ne vix quidem saxula manserint, monimenta, siue recẽtioris ruinæ, siue anterioris fortunæ. Lachrymabilem eius solitudinem narrauit, qui spectauit nostræ Societatis Sacerdos, natione Germanus, germanæ, idest probatissimæ fidei. Libet hic quædam ex eodem adijcere, quæ totius ex ea parte oræ maritimæ statum pœnè oculis ipsis subiiciunt. Ille, superiore anno, Principis Hassiæ Lantgrauii fratrem, Catholicæ

Hipponiū, nunc Monte Leone, alijs Vibo, Valentia.

Napitia, nunc Lopizzo, ex Bar.

Brystacium nunc Briatico ex Ortelio

Subsiciniū, nunc Belforte, ex Bar. subcisinum, Sigonio.

religioni auspicatissimè redditum, ad Melitam insulam comitatus, Romam regrediebatur, re confecta feliciter. Ergo, cum eo die, qui nigro semper erit calculo designandus, hic e Messanæ portu soluisset; & cursu prospero, freti angustias, ac duorum marium inter se coeuntium procellosa compendia præteruectus, iam Rhegium, & proximos Calabriæ tractus cymbula, qua vehebatur adraderet, mare ventis pœnè silentibus, sponte assultare visum, atque efferuescere, insolito quidem æstu, & nautis ipsis ignoto: in eum modum, quo in ollis aquæ, subiectis flammis, ebulliunt. Nauarcus inopinato malo perculsus ad Vulcanias insulas, non longè a Calabria, proram, ac phaselum obuertit. Sed, cum quò propiùs accedebant, eò magis infernè subsilirent vndæ, æstusque maior, quàm qui vitabatur, occurreret, nautæ ancipiti periculo impliciti remigrare coacti, & quas declinauerant Calabriæ oras relegere. Verùm, cum adhuc subsultim emicarent ex se se fluctus, ac nauigiolum velut in saltus attollerent, vt primùm licuit, proxima Tropianæ vrbis litora tenuerunt. Vbi viribus, animisque refectis, dum ad reliquum iter se comparant, ex improuiso ingens ex terræmotu fragor auditus, quem par maris feruor præcesserat: substrato aquis solo prima terræmotus rudimenta inchoante, ac veluti sub latebris condiscente. Iactatio hic leuior quidem, quàm alibi, vt supra diximus, sed subinde præualida paucas domos euertit, ciuium maiore metu, quàm clade. Tandem, quiescente sonitu, terræ agitatio non quieuit: sed ea nocte, ac die etiam proximo, intremuere sola terrarum; ita vt vnus continens terræmotus, sed non vno ductus impetu videretur. Quocirca, cum ij, de quibus diximus, cœptum iter prosequerentur, videbantur ijs subsultare litora,

arbores, montes, tecta, oppida fluctuare; neque alia camporum, quàm æstuantis pelagi species. Mirari omnes, quod procellas terris multò sæuiores offenderent, quàm inter Charybdis, Scyllæque vortices nuper a tergo reliquerant. Exhibebant se passim congesti saxis, cœmentis, asseribus, trabibus aggeres, cadauera castellorum, atque vrbium, & veluti naufragiorum eiectamenta. Turris Vibonæ, Napitiæ, Nicastri, S. Blasii gnari locorum nomina recensebant: res iam subtractas ex oculis non videbant, somniare se rati, ac nocturnis laruis illudi. Vt ventum est ad S. Eufemiam, castellum de quo diximus, sub ditione Melitensium equitum nobile; hic ne reliquiæ quidem apparuere, quæ non pagum, sed vel tenuissimam pagi memoriam retinerent, vt a peritis indigitari vix posset, hic fuit. Templum ibi antea visebatur religione sacrum, antiquitate percelebre, amplitudine augustum, structura conspicuum, parietum firmitate munitum, arcis in formam assurgens, propugnaculum aduersus Turcas, atq; vnicum incolarum perfugium, si quando ea loca, aut pyratarum mioparones, aut hostium etiam iusta classis inuaderet. Turris, quam campanariam appellant, in tantam sublimitatem efferebatur, vt ad triginta millia passuum prospiceretur. Templum, turris, tintinnabula ità terræ hiatu hausta, & sepulta, vt ne signari quidem possint vestigia, quibus antea tanta moles, tamque insana substructio nitebatur. Tum verò nautæ ad tam ferale spectaculum sublato ad cælum seu clamore, seu gemitu, desiluere in litus: vbi recenti memoria oppidum viris, tectisque frequens reliquerant. Cursitare hinc, inde, lustrare omnia, singula oculis, auribus, manibus explorare. Nihil obuium nisi deserta planities, muta solitudo, mœstum silentium. Sabulum in-

solitum occurrebat, calens, ac feruidum, quasi subie-
ctis ignibus torreretur. Tandem homo repertus saxo
insidens, manu ori admota, contracta fronte, tristi su-
percilio, immotis palpebris, appressis labris, terræmo-
tu immobilis redditus, & inter lapides prope saxeus.
Nescit profectò lachrymas magna calamitas, & ingẽs
dolor querelas etiam amputat. Amiserat hic bona, la-
res, amicos, consanguineos, patriam, omnia. Lamenta
supererant: hæc quoque sors tam acerba sustulerat.
Hospites eo aspectu attoniti, solati quoquo modo mi-
serrimum, nihil, vt opinor, vltra percontati, quando
loquebantur cladem arenæ ipsæ vocales, ad cymbam
celeriùs regressi, quàm venerant, deseruere protinus
funestissima litora, quà remis concitatis, quà velis effu-
sis Neapolim petituri: vbi hæc, vt a teste oculato, &
luculentissimo accepi, ita retuli. Traditum etiam in-
de, occupata omnia aquis palustribus, e solo subnatis;
quæ se ad palmos septem, octoue attollebant; ne op-
pidum excitare, siqui velint, possint; nisi, nouo Orbis
terrarum miraculo, nouæ inter aquas Venetiæ sub-
struantur. Hi e Calabria tum citeriore, tum vlteriore
nuncij. Non his tamen se continuit finibus tam vasta
calamitas; sed traiecto freto Messanam tenuit, inter
Scyllæos latratus admugiente terra. Templũ Archie-
piscopale toto terrarum orbe celeberrimum, Virgini
Matri sacrum, cuius eá vrbs epistola gloriatur, æternæ
beneuolentiæ obside, aliqua ex parte delapsum didi-
cit posse dirui. Turritus paries ex dextera templi par-
te longo tractu protensus, ac fastigiatis per interualla
pinnis conspicuus, terræmotus vt labefactatus: subie-
ctam ædis sacræ, vt appellant, nauim eodem turbine
pressit, mersitque. Ingens eo die ad vespertinam Sab-
bati concionem auditorum multitudo conuenerat:

tantaque ijs pietas magno ſtetiſſet, niſi ſuo Deiparæ præſidio præuertiſſet exitium. Quippe trabes, pinnæque cecidere per interualla, & nimbus puluereus e tectis mox caſuris excitus, offuſa caligine, periculi admonitos ad fugam impulit. Ita nouo miraculo puluis lucem tulit, dum ſuſtulit, viamque, dum obſtruxit, aperuit, mox redigendis in puluerem, niſi puluis prohibuiſſet. Septem tantùm exanimati. Inter quos mulier vix tùm ſoluta culpis vita, & corpore ſoluitur. Cõfeſſario tamen intacto, cui ſeruando duæ trabes, cum ruerent, obliquauere ſe in fornicem: ne mors illi inferretur in vitæ munere. Tres quoque pueri, dum inconſultè trepidant, vnuſque alteri feſtinando fugam moratur, omnes præuolauere ad ſuperos, acerbiſſima ætate: maturantre fatum immaturitate conſilij. Cæteri in fugam effuſi pernicitate pedum euaſere perniciem. Meſſanam terræ, Panormum aquæ motus iactauit. Pelago inundante, nauis in portu demerſa, cymbulis etiã pluribus maioris nauigij fortunam ſequentibus. Reddidit quodammodo ſuas ſibi natura vices, vt quando inſolita glacies hyeme fontes obſtrinxerat, vere mare exundaret. Neapolim terræmotus non tam afflixit, quàm attigit, velut ex longo itinere debilitatus, ac fractus; ita ſenſim, vt non paucorum ſenſus, atque aures effugerit. Terræ ſe aſſociauit rumuſculo Veſuuij flammula, qui tunc viſus modicè inardeſcere: quaſi, vt turres ſpeculatoriæ ſolent, ea montis arx latentem hoſtis aduentum, elata face, detegeret. Sub idem tempus, in vicino Abellæ oppido ingens arborum ſtrages vi ventorum; ne tunc erumpentes e terra halitus innoxij volitarent. Campania reliqua intacta, ne felicis nomen amitteret. Lucania finitimo malo correpta. Nam paucorum dierum interuallo Ma-

ratea adeo terræmotus inualuit, vt vbique conspicerentur parietes discissi, dissitique inter se: mox tamen eodem impetu coaluere. Quod ciues S. Blasij, cuius corpus in ea vrbe colitur, tutelæ, ac patrocinio ascribunt. Tarentum quoque terræ leuis perculit fragor, vt antiquam cum magna Græcia cognationem agnosceret. Postremò Senæ in Hetruria concussæ, iam latiùs manante malo. Cæterùm, quò terræ non peruasit motus, metus irrupit. Astra terrorem incussere ijs, quibus terra non potuit. excitata quippe his cladibus eorum industria, qui syderum cursum scitè norunt inspicere. Astrologos appellant, genus hominum inane, & ventosum, duces promissis onerans, vulgus terroribus, in vtroque mendax: dum portenta prædicunt, ipsi veriùs portentosi. Ambigitur an inter hos recensendus Petrus Paulus Sassonius, natione Calaber, munere medicus; qui, hac serpente clade, cœpit magis horrenda præcinere. Terræmotum imminere sæuiorem non vni prouinciæ, aut regno, sed toti fere orbi terrarum. Mare litoribus aut conscensis, aut effractis ad duo passuum millia exundaturum, maritimarum euersione vrbium. Grandines eodem tempore quinque librarum pondere ruituras e cælo, quibus animantia, ac tecta subruerentur. Et, ne quod fingi posset aliqua ex parte perfugium, flammas erumpentes e montibus cætera vastaturas. Iudicium imminere mortalibus, non quidem supremum, sed supremi quasi prænuncium, ac prodromum. Excepta hæc primò credulis auribus ab imperita plebecula, tum traducta etiam ad proceres, non sine suspicione veri. Fidem conciliabat rumor, quod is tum Vesuuianum incendium, tum terræmotum hunc recentissimum longè ante prædixerit. Appellabantur

pro-

probatissimi testes, idque a multis etiam cordatissimis creditum: cum illud tantùm in controuersiam vocarent, an id obseruatione astrorum, an ope dæmonis, an numinis afflatu resciuerit. quipppe ille diuinam sibi sapientium astare iactabat. Quouis modo id prænosset, exitum pertimescendum putabant. Res eò deducta est, vt in tota fermè Calabria incolæ secessionem, ac fugam meditarentur: quasi ibidem deberet repetita calamitas recrudescere. Quanta etiam hic in vrbe regia facta sit eo nuncio consternatio animorum, credi vix potest; præteriti vaticinii fama fidem faciente mendacio. Irridebantur quidem ea præsagia a paucis: metuebantur tamen a non paucis: plurimi, vt dicam leuissimè, non contemnenda censebant. Recolebatur ab historiarum peritis, ætate Francisci Petrarchæ, consimile vaticinium, tanto populorum terrore, vt Ioanna adolescentula regno potita, nudis pedibus, ædes sacras obierit: tanta etiam euentus vaticinio respondentis fide, vt prænunciato die horribilem terra boatum ediderit: mare Neapoli exundarit, voratisque in portu nauigijs ædiculas litorales demerserit, magna mortalium strage: dies quoque noctem effuderit, extincto sub ortum Sole; cælo, terraque mundi interitum conclamantibus. Grauiora nunc timebantur recentissimo Calabriæ exemplo. Hæc passim in triuiis, in angulis, in foro, in aulis sermone omnium serebantur: territis semel animis ad metuenda deteriora pronis. Damnabatur censorio supercilio ab Aristarchis credulitas; ab aliis, par huic vitium, securitas. Itaque ad montana loca diffugere nonnulli cœperant, alii decreuerant: exundatione maris maiorem incutiente metum, quàm montis flamma, cui assueuerant. Trepidatum præterea in toto regno, quò celerrime rumor

Francisc. Petrarcha in Epist.

ma-

manauerat. Sed profectò tam vasta mendacia mole ruunt sua. Captus ille iussu regij Magistratus, ac Neapolim perductus. vbi vocatus ad quæstionem damnatus est ad triremes: vt in lignea arca se clauderet, qui diluuium præmonebat, mare remis sollicitaturus, vt exundet, iuxta præsagium. Ductus publicè per plateas, inter confertissimam multitudinem exceptus sibilis, probris, pugnis, calcibus, vulneribus a turba antea metuente, postea indignante metum: ita vt magno satellitio septus vix vulgi manus, ac furorem effugerit. Nec deerant, qui votis eum suspendio destinarent; quasi laqueo mendacium strangulaturi. Cæterùm, quod is præteritum terræmotum prædixerit, pernegant aliqui: cum plerique id generis hominum post euentum diuinent. Sed, si res ad veritatis trutinam expendatur, pro comperto id habitum apud multos, qui suo testimonio aliorum fidem extorquent. Equidem ita censeo, ex Almanacc, vt appellanr, Benincasæ, in quo terræmotus hoc anno prænunciantur, a Sassonio Calabriã, in qua degebat, quod terræmotibus esset obnoxia, designatam. postea euentu animosiorem redditum, temerè adiecisse maiora, perlecto fortasse præsagio eodem: in quo mensis Maij dies quintus periculosus edicitur. Consultiùs profectò fecisset, si suum sibi exitium, non alienum præcauens, medicinæ arte contentus, humani corporis tremores, non terræ; humorum eruptiones, non fluctuum; febres, non incendia præsensisset. Nunc e regio ad sacri quæsitoris tribunal traductus triremem commutauit carcere, vt nouum ipse iudicium subeat, qui commune cunctis iudicium minitabatur; pœnas audaciæ, nisi crimen diluat, luiturus. Hæc de metu ex causa planè inani, ac pœne ridicula. Sed grauiora non deerant, quæ timorem inij-

ciebant non leuem. D. Ianuarij ſanguinem, vrbis huius theſaurum nullo capitis occurſu exhibuiſſe ſe ſponte mollem, ac liquidum claris authoribus traditur. Quod eſt, vt ſeculorum experientia docuit, in ipſomet prodigio prodigioſum, nec ſine calamitatum indicio. Nam, vt de cæteris ſileam, cum aliquando inter Paulum Quartum Romanum Pontificem, & Philippum ſecundum Hiſpaniarum Regem atrox bellum arderet, Duce Aluæ Neapolitano Prorege cum exercitu aduolante ad vrbem, atque obſidionem minante, tamdiu hic ſanguis, contra naturæ leges, extra venas ſe liquidum præbuit, quamdiu bellantium animi præbuere ſe duros. Tum eodem die, atque hora concreuit, quo pax firmata, atque obedientia Pontifici reddita: quaſi calamitoſis temporibus ſanguis hic, amore carnifice, ſe guttatim effundat, quot ſtillis totidem vocibus pacem, ac veniam apprecaturus. Verùm, cum Ianuarius non Neapolitanæ tantùm vrbis, ſed totius etiam ſit Regni patronus, ſanguis nunc vltro eliquatus ad præſentem Calabriæ cladem referri poteſt, quæ nondum planè detonuit. Additæ quoque vaticinationes aliæ, in magnis cladibus magna etiam ementiendi licentia. Dæmonem humana ſpecie per varias Calabriæ vrbes, ac pagos veluti concionabundum vagari, ac ſupremum mundi diem denunciare, parente mendacij, tam abſtruſæ veritatis præcone. Energumenum prætereà exorciſmis coactum aperuiſſe crimina, quibus tanta clades infligitur, eaque publico chirographo conſignaſſe: adiectis minis, niſi reſipiſcant, grauiora imminere. Rhegij Deiparæ imaginem exudare viſam, ſponte humeſcente vultu; quaſi clementiæ parens tantis cladibus illachrymaſſet. Narrantur etiam, inter tot diuinæ iræ argumenta, alia quædam eximiæ beneuolen-

tiæ

tiæ pignora. Redonatam cælo e ruinis, poſt tres, & eò amplius exactos a terræmotu dies, cum filijs duobus mulierem Octauij Pariſij ſororem, hanc exanimem, illos ſpirantes, vegetoſque; nullo nec doloris, nec famis indicio. Admirabundi, qui aderant, ſciſcitari quanam vi in terræ cauernis, ac veluti inter ſepulchrales tenebras conditi tot diebus ſine cibo, potuque traductis, euaſiſſent tam integri, valenteſque. Affirmant illi quotidie iuuenem eleganti aſpectu, atque aureo amictu fulgentem apportaſſe fercula, panes, vermiculos farinaceos minutatim conciſos, piſces, omnia benè condita; frigidam etiam ad potum: quibus recreati, ac refecti dies ibi, nocteſque nullo cruciatu, nulla fame tranſegerint. Suſpexere omnes diuinæ clementiæ munera: nec dubitatum quin hæc eius Angeli miniſterio contigerint, qui alterutrum ex ijs cuſtodiendum ſuſceperat: nouos Danieles Deo his temporibus excitante, quibus Angeli opera dapes deferrentur ad caueam: intra profundas terræ voragines, pœne Paradiſum expertis prope tartara. Nec reticendum, intra Quadrageſimales dies non niſi eos cibos allatos, quibus iuxta Eccleſiæ præſcripta, veſci liceret: Angelis ipſis, contra Hæreticorum perfidiam, ſolemnis ieiunij iura nouo miraculo conteſtantibus. Hæc inde ſcripta referre libuit; in quibus vera a falſis excernere aliorum eſt muneris. Noſtrum erit, quod supereſt, adductis iam ijs, quæ ad hiſtoriam pertinent, terræmotus eiuſdem naturales cauſas attingere; & iacturæ totius pretium, atque æſtimationem perpendere. Cauſa noui terræmotus agnoſcitur anni, in quo verſamur, pœne prodigioſa ſiccitas: quæ humore e terræ venis exucto, ingentem ſpirituum copiam procreauit. Spiritum appello cum Ariſtotele, eum halitum, qui ex terra gignitur;

Daniel. c. 14.

Ariſt. 1. Met. ſum. 2. et 2. met. ſum. 3. c. 1.

tur; vaporem, qui ex aqua. Causa vtriusque effectrix est calor, is præcipuè, qui vi Solis efficitur radiorum repercussu, assultuque ex obiecta mole, siue terræ, siue aquæ. Caloris enim est laxare, ac tenuare partes: quẽadmodum frigoris est constipare, & densare. Corpuscula autem terrea, quæ calore rarescunt, dicuntur spiritus, aquea vapores. Vtraque cum tenuitate leuitatem adepta turmatim in sublime tolluntur. Porro e patrijs elati sedibus vapor, & spiritus gregatim per amplissima spatia peregrinantur: neque vnquam consistunt, donec ad secundam vapor, spiritus interdum ad tertiam aeris regionem euadat. In tres quippe aerem regiones Meteorologici diuidunt, primam, mediã supremã. Suprema regio calidissima, quia igni cõtermina. media verò frigida, quia & ab igne dissita, & a calore, quẽ afflant, dum in terrã impingunt, resiliuntque radii. In hac vapor natiuo frigori restitutus, nempe aquæ progenies, quà spissatus opacatur in nubes, quà mollescens eliquatur in imbres, quà rarescens tenuatur in nebulam, quà disiectus canescit in niuem, quà rigescens rotundatur in grandinem: ac semper tandem in humorem solutus aquis redditur, vnde manauerat. Spiritus verò, terræ soboles, natura siccior, & ad ignem corripiendum aptissimus, siue materiam nactus exilem, & æquè protensam, ardescere videtur in faculam, siue oblongam, ac tenuem, in stellas cadentes demittitur, syderum speciem ementitus: siue paruam, viscosam, ac facile mobilem, in ignem fatuum desilit: siue multam, olearem, ac solidam in cometam ignescit: vt flamma tremula, tanquam infausto nutu, Regum fata prænunciet, quæ prænosse intersit orbi terrarum. Nonnunquam verò spiritus vaporibus intermixti, in media aeris regione detenti, prohibentur,

nè ad ſupremam euolent. Tunc quidem, aut a corpore denſiore rurſum ad infimam regionem detruſi diſflantur in ventos, pigritiam aeris diſcuſſuros, leuaturos æſtum, imperaturos Oceano, præbituros commercia omnium gentium: aut occluſi nubibus circumcurſant per latera, ſi quà poſſint erumpere, donec eo alliſu flammeſcant. Tum verò, perrupto obice, reboant in tonitrus, coruſcant in fulgetra, cuſpidātur in fulmina: quibus halitus e terra progeniti terram feriunt, velut in parentem iniurij: montibus præcipue infenſi, qui primi elato ſupercilio audent obſiſtere. Quorſum hæc tendant, & quomodo ex his proximi terræmotus cauſæ eruantur, oſtendam hoc Peripatetico effato. *Eiuſdem eſt naturæ ſuper terram ventus, in terra terræmotus, in nubibus tonitrus*. Verba ſunt Ariſtotelis Meteor. 2. ſum. 3. c. 2. quæ mirificè rem præſentem declarant. Annus hic apprime ſiccus cælo fere ſemper innubilo, ſiccos halitus ſolitò plures creauit, & præditos maiore vi. Nam, vt Ariſtoteles ſtatuit, *in ſiccitatibus ſpirituoſus aer. (hoc ipſum enim eſt ſiccitas) quando amplior exhalatio ſicca facta fuerit, quàm humida*. Debuiſſent hoc anno ſiccarum exhalationum vi magna edi tonitrua: debuiſſet aer aſſiduis, validiſque ventis perflari. Contra prorſus ante terræmotum euenit. tempeſtate ſicciſſima rariſſimi tonitrus. Plerumque cælum non procelloſum, non inquietum, non ventoſum. Scilicet in tanta aeris tranquillitate procella creabatur ſub terris. Clandeſtinæ ſtruebantur inſidiæ, cum hoſtis nuſquam appareret in acie. Nam eodem Ariſtotele teſte, *cauſa terræmotus eſt ſpiritus, cum intro fortè fluxerit, qui extra exhalat*. Prohibuit hyeme, ne ſuos halitus terra expiraret vis inſoliti frigoris: quo vel fontanas aquas conglaciatas aſpeximus. Obſtricti intra

Ariſt.

Ariſt. 2. Met. ſum. 3. c. 2.

Ariſt. ibid.

ſepta

septa spiritus, ac terræ mole cohibiti mussare, fremere, eniti, in obluctans solum irrumpere, vt erumpant: eo planè modo, quo supernè intercepti solent nubes elidere. Halitus hoc anno non latrocinati sparsim per campos: sed confertim immisere se in cauernas: vt ipsa terræ munimenta; ac veluti mundi mœnia inuaderent. Pacatum se exhibebat aer, dum adoperta bella tumescebant sub caueis. Insida cæli facies oculis adblandiebatur, cum vrbium euersiones clam natura machinaretur. Nulli ventorum fremitus, vt infremerent sola ipsa terrarum: nulli tunc nubium tonitrus, vt tellus tonaret silente cælo. Obseruauit olim hoc Plinius, cũ dixit *terræmotus fieri, dum tempestates sopiuntur*. Sed egregiè, vt assolet, Aristoteles *fiunt*, inquit, *tranquillitate plurimi, & maximi terræmotus*. idcirco subdit, *terræmotus, qui fiunt die, fieri circa meridiem, quia tranquillissima est, vt in pluribus, diei meridies*. Rationem etiam subijcit, *quia continua existens exhalatio sequitur, vt in pluribus, impetum principij. Quare aut intro simul, aut simul extra, fluit omnis*. Aut igitur omnis simul exhalatio extra terram tumultuatur in aere; & tunc tonitrus, ac ventos ciet: aut omnis intro, & tunc exitu intercluso ferocior, ipsa terræ fundamenta conuellit. Confirmat hoc idem Aristoteles exemplo terræmotus, qui contigit in Achaia; vbi *tranquiltitate*, inquit, *facta, & fluente intro vento, factus est terræmotus*. Quamobrem, cum plurimus hoc anno extiterit ob siccitatem spiritus, nullus superiore hyeme extra prodierit, nimio terræ meatus obstruente frigore: omnis intro conclusus, ineunte iam vere, laxata humo, magno impetu admolitus viam ad auras, terram quà concussit, quà scidit. Concussus terræmotum præstitit, scissio voraginem. Prior oppida, vrbesque prostrauit:

Plin. lib. 2. c. 80.
Arist. loco cit.
Arist. ibid.

ſtrauit: poſterior hauſit, ac ſorbuit. Id etiam cauſæ fuit, cur ſub naſcentis terræmotus initia, maris vndæ, vt ſupra narraui, nullo ventorum impulſu ſubſilirent ex ſe ſe: quia, vt de euentu conſimili tradidit Ariſtoteles, *mare non dabat perflationem impetum facienti ſub terra ſpiritui, ſed obſtabat.* Ex quo id addiſcens Plinius, *Terræmotus futuros*, inquit, *nauigantes quoque ſentiunt, non dubia coniectura ſine flatu intumeſcente fluctu.* Huc etiam referri poteſt maris Panormitani, de qua diximus, inundatio, quod vi ſpirituum non longè erumpentium elatæ vndæ ſuperfunderentur litoribus; vt in ollis euenit, cum aquæ ſuppoſito igne deſpumant. Ita, inundatione terræmotum ſequuta, tradit Seneca Africam ab Hiſpaniæ, Siciliam ab Italiæ complexu diuulſam. Hinc etiam factum eſt, vt in S. Euſemiæ campis paludes, ac lacus accreuerint per terræ hiatus aquas immittente ſpiritu. Quod adnotauit etiam Ariſtoteles, dum dixit, *factis terræmotibus erupiſſe aquas.* Hæc de huius terræmotus cauſis breuiſſimè: quando de terræmotibus vniuerſim in noſtro de Veſuuiano incendio nuncio licuit, niſi res me fallit, non ieiunè diſſerere. Inueſtigatum hactenus, cur hoc anno: inueſtigandum ſupereſt, cur in hoc potiſſimùm loco terræmotus obtigerint. Calabria peninſula eſt, quæ circumfuſi maris ex vtroque latere aquis alluitur. Porro interclusis vbique ſpiritibus abundat mare, ſicco halitu regnum obtinente inter humida. Non enim ſalſum mare, quia terræ ſudor ſit, vt ſomniauit Empedocles: ſed quia *in mari id, quod eſt terræ humido commixtum, cauſa ſalſedinis eſt*, vt egregiè docuit Ariſtoteles. Nempe Solis vi e ſubiecto vndis ſolo quotidie halitus euocante, & craſſo quodam lentore marinis aquis a natura indito terreorum halituum expirationem arcente.

Ariſt. ibid.

Plin. lib. 2.c.81.

Sen. Nat. quæſt. lib. 6.c. 29.

Ariſt. loco cit.

Ariſt. 2. Met. ſum. prima c.3.

cente. Cum igitur hi causa sint terræmotuum, quando acriùs incalescunt, & mare radijs excoctum solaribus, exhalationibus calidis affluat: loca maritima, & peninsulæ, quas mare vtrinque proluit, crebriùs terræmotu iactantur. Testatur hoc, vt cætera, Aristoteles, qui *circa loca*, inquit, *vbi mare fluxibile est, fortissimi fiunt terræmotus*. Ex hoc fonte id hausit Plinius, cum dixit *maritima maximè concuti*. Idcirco insulæ quoque, si cætera, adsint paria, terræmotu frequentiùs agitanrur, vt de Cypro, de Tyro, de Aenaria, de Molucis, de insulis, quas vocant tertias, Conimbricenses testantur. De Sicilia, de Aeolijs, de Eubæa testatur ipse Aristoteles. Peninsulæ verò alio etiam nomine terræmotibus subiacent, quod plerunque oblongæ sint magis, quàm latæ. Idcirco angustiorem habent campum, quàm vt turba spirituum subterraneis interclusa locis impunè disijci, dissiparique possit. Quamobrem, vt verbis vtar Aristotelicis, *circa dicta loca terræmotus fiunt, maximè propter angustias*. Porro Italia peninsulam efficit triplici recinctam mari, Tyrrheno, Adriatico, Ionio. Neapolitanum regnum Italiæ pes dicitur. Huius extrema pars Calabria, in quam arctissimè desinit. Quippe Italiæ longitudo ad mille, & ducēta milliaria tenditur: latitudo quà maximè patet, ad ducēta, quà minimùm, ad viginti. Idq; in ea Calabriæ ora, ut testatur Plinius, quæ inter Scylletium, & S. Eufemiam, olim oppidum, nunc nudum nomen, interiacet. Altero quidem totius Europæ Isthmo: Italia verò nusquam angustiore, quàm in ea sui particula, quam prisci magnam Græciam appellabant. Inter has angustias deprehensi spiritus, qui in terræ penetralibus delitent cum aliò traijcere nequeant, solum aggrediuntur, cui substant. Primò sollicitant, tum

Arist. 2. Met. sum. 3. c. 2.

Plin. lib. 2. c. 80.

Conimbr. in Met. tr. 11. c. 6.

Arist. loco cit.

Arist. ibid.

Plin. lib. 3. c. 10.

quatiunt, poſtremò diſcindunt: vt aditum ſibi ad auras aperiant, per matris vulnera, per funera populorum, per clades vrbium. Itaque terræmotus ſæuiunt in Calabria ob maris viciniam; ac terræ anguſtias: cum præſertim circumducta ſit montibus. Enimuerò locis montanis, vt Conimbricenſes obſeruant, terræmotus infeſtior, quàm planis: quod illa cauernas, & ſpecus condant in gremio, ſpirituum receptacula. Quamobrem natura Aegyptum, vt ex antiquiorum ſententia refert Seneca, e terræmotu exemit: quia in latiſſimas diffuſa planities ſolum continet non intus excauatum, ac peruium, ſed vndique coagmentatum, ac ſolidum. Porro Calabria plerumque montoſa eſt, ac per cauatos introrſum receſſus domicilia præbet halitibus: quorum multitudo antris obſtricta acres excitat terræmotus. Quod non prætermiſit Ariſtoteles, dum dixit *fortiſſimos fieri terræmotus, vbi regio ſubantroſa, vt circa Helleſpontum, & circa Siciliam*. Huc accedit, quod Calabria ſulphure, & pice abundat. Nam, & non procul à Nicaſtris, & prope Caſaboná aquæ fluunt ſulphureæ: & pix magna copia e Calabria aſportatur ad illinienda nauigia. Neque ignes ſubterranei deſunt, quibus alimenta præbeat materia ſulphurea, & picea: vt perſpicuè oſtendit Aethnæ mõtis in finitima Sicilia, & Vulcaniarum inſularum vicinitas. Primam verò terræmotuum originem tribuunt Meteoriſtæ flammis intra terram conditis. Vbi innumera ſunt ignium conceptacula, a quibus dimanãt calidi, & ſicci igneæ naturæ ſpiritus. Ex his, dum facto impetu aſſurgunt, terræmotus. Quamobrem ex Plinio, *non aliud eſt in terra tremor, quàm in nube tonitrus*, flamma vtrobiq; inter obſtantes aggeres eruptionem tentãte. Primus omnium docuit id Anaxagoras: ſed

Conimbr. tr. 11. in mat. c. 6.

Sen. Nat. quæſt. lib. c. 26.

Criſt. loco citato.

Barr. Antiquit. Calabr. lib. 2.

Plin. lib. 2. c. 29.

Anaxagora apud Sen. nat. qu. lib. 6. c. 8.

Arist. loc. cit.

Arist. ibid.

optimè omnium Aristoteles, qui *terra*, inquit, *per se siccà à Sole, & ab eo qui in ipsa est, igne incalescens, multum quidem extra, multum quoque intra spiritum efficit.* Et infra. *Maximè corporum motiuus est spiritus. Etenim ignis, quando cum spiritu fuerit fit flamma,ferturque celeriter. non igitur terra, neque aqua causa erit motus: sed spiritus, cum intro fluxerit.* Præclarè etiam inferiùs exemplum ex corpore humano subijcit, in quo bilis ignescens ex febri agitatione pulsum, membra tremore concutit. *Oportet*, inquit, *intelligere, sicut in corpore nostro, & tremorum, & pulsuum causa est vis spiritus, qui intercipitur: sic & in terra spiritum similia facere: & hunc quidem terræmotuum velut tremorem esse, illum autem velut pulsum.* Quemadmodum igitur corpori humano tremorem inducit febris, ex qua sæpe interitus, & cinis: ita, quando terræ morbi non desunt sui, tremorem illi præstant spiritus ignei, ex quibus vrbiũ funera, & cineres. Ita idẽ Aristoteles refert in una earum insularum, quas in conspectu Calabriæ positas alij Aeolias a ventis, alij ab igne Vulcanias appellabant, *rupta terra exiuisse spiritum multum, & fauillam & cinerem eleuasse: & Lipargorum Ciuitatem non longè existentem incinerasse.* Idem nunc exitium Nicastris contigit. in qua vrbe, vti supra narrauimus, terræmotu ædes non tam abreptæ, quàm absumptæ immixtos pulueri tumulos cinereos reliquerunt; busta non paruæ vrbis, quæ paruum desedit in cinerem. Profectò id inter terræmotum, & incendium interest, quod inter flammam latentem, & publicam. Concussus, excidia, cineres effecta sunt spirituum igneorum, quos duritie soli coercitos, vt ad superna transmittat, natura e terræ visceribus excutit, non odio quàm amore nocentior. Iisdem adscribendus est ignibus color rubeus,

beus, quo prope Nicaſtra fluxiſſe Lametum fluuium diximus. Nam, quemadmodum pluit aliquando ſanguine; quod accidiſſe M. Aelio, & Caio Portio conſulibus refert Plinius: idque tantùm in ſpeciem, halitibus igneis magna copia in humorem intruſis, liquidum denſioris flammæ ruborem reddentibus: ita nunc diducta in hiatus terra, & ſpiritus flammeos efferente, cœpere iis immixtæ fluuiales aquæ rubeſcere, admiſſo intra venas hoſte. Inuicta vtrinque violentia: cum neque ignis aquas, neque aquæ ignem edomarent: erubeſcente vtroque, veluti puderet non vincere. Alia quoque ab aquis miracula. Quidam prope Tarentum imminente iam terræmotu, cum fortè ad hauriendam putealem aquam acceſſiſſet, illa ad os putei ſponte aſſurrexit, obſtupeſcente homine, & quaſi ad excantatos latices proclamante. Enimuerò ſubiecta flamma, vt in ollis euenit, exiliebant aquæ in ſublime; quaſi aduerſantis elementi ſedem occupaturæ. Alter ſub idem tempus aquam hauſit ex inopinato turbidam, & malè olentem: ex qua bene ille odorari poterat terræmotum futurum. Nam hoc, inter cætera eiuſdem præſagia, recenſentur a Plinio; quod tenuiorum partem ſpirituum, e ſulphureis plerumque venis, per occultos terræ meatus præmittat, quaſi leuioris armaturæ equites hoſtium iter exploraturos. Hinc etiam ſabulum, vti ſupra diximus, in Lametino ſolo præferuidum. Hinc circa Vibonem ſulphureus poſt terræmotum fumus, quotidie ex nouo terræ hiatu conuolutus in globos, nouas ibi Tartaro pandente fores, nō Cerbero, ſed terræmotu adlatrante: vt vel ex hoc appareat non alius tantæ cladis author, quàm ignis. Hinc etiam ab ea Vulcania inſula, quam Strongolum vocitant, fumus prope idem tempus inſolens,

Plin. lib. 2. c. 46.

Plin. lib. 4. c. 11.

plusquam Cymmerijs tenebris, obducto per diem Sole. Ingens etiam e montis cacumine obmurmuratio: vt de spiritibus intus occlusis Latinus vates cecinerit.

Aeneid. 1. *Illi indignantes magno cum murmure montis*
Circum claustra fremunt.

Quapropter suspicati non pauci vniuersam hanc totius Calabriæ calamitatem ab hoc vno monte profectam, postremum Vesuuij facinus æmulante. Nisi quod hic splendidiùs, & igne aspectabili, quasi tormentis bellicis hostis publicus: ille clandestinis insidijs, per actos introrsum cuniculos, flamma delitescente desæuijt, vastitate longè maiore populorum, atque vrbium. Hinc denique in eodem Vesuuio, vt dictum est, eo die collucentes flammæ, paruum præteriti incendij simulachrum, tanquam montis minæ iterum connitentis, sed exhaustis iam viribus. Vt ex hoc perspicuè intelligamus, etiam montes per condita terris itinera, specusque vastissimas sua inire commercia, tanquam diuinæ iustitiæ vindices in improborum scelera, iunctis facibus, exarsuros. Equidem facilè adducor vt credam, clades vrbium tam immanes, stragemque tantam mortalium non sine peculiari diuini numinis nutu contingere: naturam vt administram se gerere, non vt dominam; regi, non regere; satellitium præbere, non imperium. Quocirca, præter proximas noui terræmotus causas iam adductas, superiores alias, altioresque oportet agnoscere, quibus inferiores ducuntur. Hoc solo naturæ magisterio, vel ipsi Ethnici didicerunt, qui terræmotu, vel exaudito, vel nunciato ferias indicebant in eius Dei cultum, qui terram e suis distractam sedibus dimouisset; Quippe, cum turbam Deorum admitterent, id Dei alicuius

vi

vi factum esse pro comperto habebant, cuiusnam, incerti. Quamobrem Gellius *veteres*, inquit, *Romani, vbi terram mouisse senserant, nuntiatumue erat, ferias eius rei causa edicto imperabant: sed Dei nomen cui ferias seruari oporteret, statuere quiescebant, quoniam per quē Deorum, dearumue terra tremeret, incertum esset*. Diuina id quoque testantur oracula, dum terræmotum soli Deo tribuunt, *qui commouet terram de loco suo, & columnæ eius concutiuntur*. Profectò quis credat a spiritu adeo exili, vt aciem oculorum effugiat, quemadmodùm præclarè perpendit Seneca, *iactari, uibrarique terram cum montibus, magnas cum moenibus vrbes, cum totis maria litoribus*. Hoc sanè illius vim indicat, qui vt canit Ecclesia, *mundum pugillo continet*, vt Isaias testatur, *appendit tribus digitis molem terræ*. Egregiè rem declarat id, quod S. Antoninus euenisse refert Tyroni cuidam sui ordinis. Hic, cum toties in hymno Deiparæ versiculum hunc cantitare audiuisset, *Mundum pugillo continens*, cœpit miræ simplicitatis adolescens tacita secum cogitatione versare, quænam Deo palma esset tam gigantea, vt vola clauderet orbem terrarum. Inter eas curas fluctuantem animo somnus oppressit. Dormienti visa multitudo Angelorum innumerabilis ante duas sedes astantium, in quarum altera Christus, in altera e regione Virgo parens consederat. Aderant etiam Sancti omnes tanquam metu perfusi, atque ad extremum mundi examen vocati. Perlecta mortalium crimina: perlectæ paucorum virtutes. cumque illa mole longè maiore lancem grauarent, videbatur iratus iudex orbem terrarum vniuersum, tanquam pilam manu proijcere, his vocibus adiectis, *cum iudicatur exeat condemnatus*. Tremebundus tyro, nec tam somno sopitus, quàm semi-

Iob. 9.

Isa. 40.

S. Anton. in 2. parte Hist. tit. 23. cap. 5. §. 1.

Psal. 108.

mor-

mortuus ad Deiparam conuersus clamauit, *S. Maria succurre miseris*. Eæ preces Virginem incitauere primò vt assurgeret, tum vt ingenua supplex procumberet ad filij iustissimam iram sedandam. Vociferatio interea a semisomni edita fratres acciuit. Qui, cum accurrerent, terræmotu concuti sensere vrbem adeo ingenti, vt multarum ruina ædium ciues omnes ad præcipitem fugam extra vrbem impulerit. Ita iuueni persuasum, terram diuina manu cieri, diuina consistere. Frustra quoque nos criminari elementa, atque in terræmotibus accusare naturæ scelera: quando nostro fit vitio, vt terram diuina vis quatiat, quò pressam tot improborum onere degrauet. Quod effractus non illabatur orbis, quidquid immotum seruatur, quidquid integrum, Virginis patrocinio deberi. Agnouit hoc antiquiorum Græcorum pietas, die festo annis singulis instituto, illi memoriȩ sacro, qua sub Leone Isaurico ab immanissimo terrȩmotu Bizantij ȩdibus, & murali corona disiectis, ciues multi Virginis ope seruati. Libet, ex Monologio Grȩco, de hoc pauca quædam transcribere. *Vicesimo sexto Octobris die, factus est Constantinopoli ingens, & terribilis terræmotus, & omnes domus, & Ecclesiæ conciderunt: multique ruinis oppressi sunt mortui. Quare tam terribilis terræmotus memoriam recolentes, supplicamus ad magnum, & sacrum immaculatissimæ Dei genitricis Mariæ templum, eam enixè precantes, & natum propter nos peccatores Iesum Christum, vt nos a sua iusta liberet ira, contra nos excitata*. Hæc e Monologio, in quo a Græcis populi cæteri admonentur, vt beneficia tam perspicua annuæ memoriæ consecrent, mansura perenniùs, si agnoscantur. Alter in eadem vrbe terræmotus priorem æquauit clade, vicit prodiglo. Nam cum aliquando sep-

Baron. t. 9. Annal. an. 740.

Marcell. in Chonico Baron. an. a46.

tem,

tem, & quinquaginta Conſtantinopoli diuulſis turribus, Theodoſius cum Proclo Patriarcha, & ciuibus domicilia, vt fit, traduxiſſet ad campos: ibique terræmotu vehementiùs graſſante, cuncti ad preces incumberent, raptus e turba in aerem repente puer, oculiſque ſubductus. Tum eadem via demiſſus, Imperatori, & Epiſcopo mirabundis narrauit candidè, audiuiſſe ſe Angelorum concentum in has efformatum voces, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miſerere nobis*; addito monitu, vt ipſi eodem modo concinerent: quo præſtito terræmotus illico ſiluit. Hoc ſacrum triſagium, comprobante poſtea Concilio Chalcedonenſi, ab Eccleſia vniuerſa vſurpatum. Ex his liquidò conſtat terræmotum precibus conquieſcere, ſceleribus excitari. Calamitoſi certè ſumus: vtinam non criminoſi. Ferrei extra exemplum, ſi ad tot Dei monitus obdureſcimus. Enimuerò ſuperioribus annis terræmotus occœpere in Calabria, iactato Catacio, non ſine ædium iniuria; luxato Girifalco, non ſine voragine. Non multò poſt deflexere in Apuliam, vrbe S. Seueri, & oppidis dirutis non ignobilibus. Paucis poſt annis tranſmiſere Neapolim, comitati Veſuuianum incendium, euerſis Herculano, & Pompeijs, vexata Neapoli, perturbata Campania, perterrefacta Italia, metu etiam vltra periculum. Poſtremò atrociores remigrauere in Calabriam, iam non pagum, aut vrbem, ſed integras prouincias depopulati, nondum exaturata clade Adhuc ibidem impunè bacchantur, quidquid primo furori integrum demolituri. Inde corripuere Lucaniã; tranauere Tarentum: iamque in ora Salentina vrbem Neritum terræ ingenti motu iactatam, poſtremis nuncijs accepimus. Quota regni pars luctu vocat? Clades

Concilium Chalcedonenſe act. D*amaſc.* 3. *de fide* c. 10.

nobis creatur ex clade. Incendium terræ motu, terræmotus incendio seritur, exitiali quadam fœcunditate. Pleraque regna mars vexat, nostrum pax: & cum externis viribus non pateat, in exitium suum armatur. Infelices nimium, quibus ex incolumitate calamitas nascitur. Externa cessant: domesticis implicamur. Hostilia patimur sine hoste. Non hic somnos inimicæ militum excursiones abrumpunt: non instructæ nos acies, non obsidiones vrbium, non bombardarum strepitus, non buccinarum clangor exterret: sed incendia, excidia, ruinæ. Tantum cladis pax attulit, quantum ne bello quidem timeri potuisset. Bellatur nobiscum natura: & ne quid huic bello desit, personat terræ fragor pro tuba. Quos hostium non tetigere tela, hausit metus, hausit dolor, hausere elementa. Dedimus tragœdiam orbi terrarum, deflendam lachrymis seculorum: omni malo vexati, nullo perdomiti. Triginta circiter millia hoc terræmotu interempta. Tanta internecione mortalium diuinæ iræ litatum. Non plures iusta acie, iniquo Marte, vnico bello, pluribus prælijs, cecidissent. Orbati parentibus filij, parentes filijs: viduati coniugibus coniuges: spoliati superstites consanguineis, affinibus, amicis. Nulla pœne familia sine fletu: ac vere inito, exultante natura, pratis ridentibus, lachrymatum. Non hoc extinctorum, quem recensui, numero eos complector, quos ex terræmotu vel saucios, vel bonis omnibus spoliatos aut vulnus, aut ærumna confecit: præteritis etiam ijs, quos distracta in campos domo, contractus morbus sustulit. Minor tamen fuit hominum strages, quàm pro vrbium, atque oppidorum ruina. In Vesuuiano incendio quinque millia capitum periere, duobus oppidis euersis, pago vno, vel altero. Nunc deiecta Consentia, quassa-

tum

tum Catacium, Prouinciarum metropoles, absumptum Nicastrum, Calabriæ ornamentum, ac gemmula; deleta Murgantia, afflictum Miletum, Terina semiruta. Messana, Roscianum, Besidiæ, Tropiana, Medama non sine querela. Rhegium, Locri, Tarentum, Maratea, Neritum periculo affinia. Neapolis, si minùs ruina, certè oppressa metu. Has decem, & septem vrbes terræmotus inuasit; multas ex parte, quasdam funditus diruit: & mœnia, inter tot seculorum obsidiones intacta, vnico afflatu expugnauit. His adijce oppida, pagosque, qui partim ingentem perniciem, partim integram ruinam perpessi supputantur septuaginta, & eò ampliùs. Ex his facilè inferre licet, terræmotum hunc collocandum esse inter maximos. Etenim Plinius diligentissimus antiquitatis scrutator *Maximus*, inquit, *terræ mortalium memoria extitit motus, Tiberij Cæsaris principatu: duodecim vrbibus Asiæ vna nocte prostratis*. Nunc verò deiectæ, ac detritæ vrbes non minùs, quàm duodecim; si addas oppida vrbes æquantia. Pagi, villæ, turres siue rurales, siue litorales extra numerum. Equidem non inficior terræmotum, quo sub Tiberij fascibus, Christo morienti tellus indoluit, iurè a Plinio omnis memoriæ maximum recenseri, non clade, sed mole. Quippe non vnius, aut alterius regni conclusus finibus totum concussit orbem terrarum; vt totus sui authoris interitum persentisceret: discissis etiam montibus, quasi comam capitis ad luctum dilacerante natura. Quocirca exaggeratè admodum scribit Orosius, terræmotum sub Valentiniano vbiq; locorum terra, marique grassatum. Nam cordatè captus oculis, sed sapientia planè lyncea Didymus, *terræmotus*, inquit, *sæpe fiunt in terris. Verùm qui ante, vel post Christum extiterunt, partem quandam terræ occuparunt*.

Plin. lib. 2. c. 84.

Orosius lib. 7. c. 31.

Didym. in cat. PP. Iob. 9.

runt. Mei autem Christi tempore, non priuatus fuit aliquis terræmotus: sed tota ipsa terra quassata est, & e centro conuulsa. Cæterùm Christi obitu reparante orbem terrarum, non deuastante, clades tanta fuit, quanta par foret mysterio: duodecim vrbibus Asiæ, in qua maximè Ethnica superstitio vigebat, prostratis; vt totidem Apostoli ad Ecclesiæ Christianæ structuram erigerentur. Inter eos verò terræmotus, qui intra naturæ leges, extra miraculum positi naturales causas agnoscunt, hunc, de quo scribimus, vix ab alio quopiã superari crediderim, immanitate, amplitudine, diuturnitate. Immanitas perspicuè ostenditur testimonio Senecæ qui *terræ*, inquit, *vix vnquam tam grauis, aut perniciosus motus fuit, vt tota oppida euerteret.* Nunc euersæ tres vrbes, plura oppida, pagi plurimi: duæ prouinciæ deuastatæ: trahente momento temporis seculorum excidia. Nulla tam perniciosa calamitas, ex qua nihil alteri calamitati supersit. Terræmotus hic, quà sæuijt, pœne nihil alteri dilacerandum reliquit. Nec verò quidpiam defuit, quod atrocitati seruiret. Mons diffractus Consentiæ: maris decessio in Napitia: procella Panormi, terræ hiatus in Sciliano: aquæ superfusæ agro Lametino: fumei globi erumpentes e Vibone, flammæ exardescentes in Vesuuio: cineres effusi Nicastris, amnis sanguineus prope Nicastra. Non hic prætermittendum censeo, quod retulit, dum hæc scriberem, Sacerdos e Franciscana familia spectatissimæ fidei nuper profectus e Calabria, propior tum periculo, quàm qui perierant: visum, intremiscente tellure, retrorsum labi Lametum fluuium, retractis aquis, retorto cursu, quasi territus fugeret: tum elatis vndis, amne campis refuso bullientes pluribus in locis vortices corrotasse, & fremitu, & æstu

Seneca Epist. 4.

planè

planè marino. Nihil iam oſtentoſum ſupereſt, quod hic naturæ ira ſuppreſſerit. Nihil relictum famæ mendacijs. Nihil ipſæ fabulæ poetarum fingere, aut excogitare poſſunt atrocius. Amplitudinem proximi terræmotus metiri poſſumus locorum ſpatijs, quæ longè, latèque complexus obtinuit. Gemina Calabria occupata. Prouinciæ præterea tentatæ tres, ora Salentina, Lucania, Campania. A Rhegino litore, quod abeſt octo dierum itinere, Neapolim vſque perductus vrbem regiam inuaſit. Neque vnico regno contentus, ſuperatis freti faucibus, Meſſanam perſtrinxit. Demum, dum adhuc prouinciales hi terræmotus graſſarentur in Calabria, inter tot marium, terrarumque tractus, infeſtatæ Senæ, vrbs Hetruriæ florentiſſima, adiectis ad reliquam Italiam veluti minacibus nuncijs. *Terræ* inquit Seneca, *non vnquam per ducenta milliaria motus extenditur*. Hic ab extrema Calabriæ ora vſque Neapolim pluſquam trecenta paſſuum millia tenuit. Ex quo perſpicuè conſtat non potuiſſe in locis tam diſſitis terram intremere contextu quodam, nexuque partium, & vt loquuntur Philoſophi, *per conſenſum*: ſed vbique concuſſam vi ſpirituum ſublatentium, iactatione quà maiore, quà minore, pro halituum copia, & ſubterraneis anguſtijs: eruptione pluribus in locis tentata, in pleriſque conatu inani, diſtractis viribus. Amplitudini par diuturnitas, nè clades magis locorum ſpatijs laxaretur, quàm temporis. Enimuerò duobus iam exactis menſibus, adhuc terræmotum per interualla ſæuire quotidianæ litteræ perferunt. Ineunte Iunio congeminatus primo ſimilis terræmotus: niſi quod huic parem diruendi materiam ruinæ ipſæ ſubtraxerant. Sub ortum Solis, primo radiorum appulſu excitati ſpiritus, euocati-

Seneca lib.6. nat. quæſt. cap. 25.

que ad superna cœpere denuo terram impetere, ac veluti admotis machinis arietare. Præmissus hic maioris cladis prænuncius, vt opportunè sibi fuga quisque consuleret, impleto Dauidis oraculo, *dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant a facie arcus.* Hora imminebat quarta supra decimam, cum incalescente iam Sole, quasi tunc quoque iræ calescerent, halitus maiore impetu soli duritiem adorti, terræmotum edidere in vniuersa Calabria adeo ingentem, vt iterum omnia latè loca Neapolim vsque peruaserit: quanquam id sparsim raptimque, deferuescente per interualla sæuitie. Catacium in primis, Consentiamque pessumdedit, odio in metropoles infestiore. Catacij, quod supererat Episcopalis templi, Consentiæ, quod steterat regiæ arcis deiecit. Vtrobique ædes reliquæ concussæ labant, quantum coniectura assequi possumus, primo aggressu labefactandæ. Besidiæ, & Patycos modicè prius attacta detrimentum feruntur nunc passa non modicum. Sanctæ Seuerinæ mons in enormem hiatum abscessit. Petilia, & Casabona planè deturbata, atque euersa. Oppida his minora, vicique inolescente malo non numerantur in clade. Iam instaurato vbique metu, denuo deserta tecta, remeatumque ad campos. Quippe veluti fatali quodam instinctu, tunc maximè ad terræ gremium confugimus, cum nos tellus exagitat: quasi parentem agnoscamus, dum punit. Sed profectò, vt cœpere res labi, planè ruunt. nempe id ansam dedit Vticensi classi, vt Medamæ litora inuaderet, ijs in seruitutem abductis, quos tellus excusserat in oras barbaras amandandos. Nunciatum etiam e citeriore Calabria in agro Nuceriano pluisse grandinibus tantæ molis, vt duarum librarum pondus explerent. quibus animantes non

Ps. 59.

paucæ ſub Dio exanimatæ, quaſi lapidatum eſſet de cælo. Grandines quoque viſas ſubuirides, veluti ſpem facerent melioris fortunæ. Quanquam, ſi rationes expendimus, ſpes in metum euadit: neque alia ſpes affulget, niſi de qua poeta,

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem .. *Aeneid.4.*

Deſperanda vicina quies: mali ſperanda diuturnitas. Etenim Ariſtoteles ita pronunciat. *Cum fortis, factus fuerit terræmotus, non mox, neque ad ſemel ceſſat agitans: ſed primò quidem vſque ad quadraginta dies agitat: poſteriùs autem, & ad vnum, & ad duos annos dominatur, ſecundùm eadem loca.* Elapſi iam quadraginta dies annuum, aut biennalem terræmotum prænunciant. Quid non pertimeſcendum ab annis, quando fuit adeo exitialis diecula? Inſtaurata ſæpiſſime ſoli iactatio vires indicat hoſtium adhuc integras; grauemque eſſe terræ gremium halitibus, quos ipſa in ſuum gignit exitium. Abditum in humo malum, atque altè in viſceribus ipſis infixum. Quippe in Calabria, vt diximus, rupes præaltas admolita natura eſt: infra quas cauernæ, & voragines, halituum non tam aulæ, quàm carceres. Horum, dum a clauſtris reſiliunt, alios laxatis compagibus tellus egerit, alios fruſtra connixos retrudit. qui, dum retentant exitum, nouo ſolum obluctans concuſſu cient. *Creberrimus*, teſte Plinio, *Punico bello terræmotus, intra eundem annum, ſepties, atque quinquagies nunciatus Romam.* Nunc nunciatus intra diem quater, & vicies: intra menſem non minùs quàm centies, obfirmata inde ſoli, hinc halituum pertinacia, pugna toties ceſſante, toties reparata. Ex his perſuaſum, vt reor, quod ſuadendum propoſui, terræmotum hunc, quo de agimus, ſiue atrocitate cladis, ſiue amplitudine locorum, ſiue diutur-

Ariſt.2. Met. ſum. 3.c.2.

Plin. lib.2. c.83.

nitate

nitate temporis reponendum esse inter maximos? Quod si inter maximos, numquid non inter magnos? Si inter magnos, vtique inter eos, de quibus dictum est, *Erunt terræmotus magni per loca, & pestilentiæ, & fames*. Rogandum profectò diuinum Numen, ne terræmotum fames, & pestilentia excipiant. Nam ferreum ad imbres cælum, & sicci halitus adurunt exuccam segetem: motuque terra crebro in hiatus diducta, Mephitim teterrimam, ac spiritus graueolentes exhalat. Quippe qui ducunt eluuiem ex occulto. Quamobrem id animaduertens Seneca, *Solet*, inquit, *post magnos terrarum motus pestilentia fieri. Nec id mirum est. Multa enim mortifera in alto latent: & aer ipse corruptus internorum ignium vitio, cum longo situ emissus, purum hunc, liquidumque maculat, ac polluit: insuetusque ducentibus spiritum affert noua morborum genera*. Hæc Seneca. Nos verò mittamus omina calamitatis futuræ, quam Numen iratum minatur, placatum auertet: & quod reliquum est, ruinæ totius, quam præsens clades intulit, pretium expendamus. Hoc vt præstetur exactiùs, neque ingratum, vt arbitror, neque abs re erit, Calabriæ totius, vnde damni æstimatio petenda est, situm, magnitudinem, emolumenta breui narratione percurrere.

Lucæ 21.

Seneca lib. 6. natur. quæst. c. 27.

Calabria, olim Messapia e Solino, Ausonia ex Catone, siue ab antiquioribus Calabris, qui vt Ptolemeus testatur, in Salentino litore mare Ionium incolebant, siue à Calauria Argolici sinus insula, vt refert Ortelius, Demosthenis interitu nobili; siue a soli vbertate, vt Leandro, & Barrio placet, Græcarum vocum, καλός ῥέω, coniunctione appellationem sortita, gemino circumfusa mari, Tyrrheno, & Ionio, ab oriente Salentinos, & Græciam spectat, stirpem antiqui nominis

Solinus cato. Ptolemeus Ortel. in Thesauro Geograph. Leand. in descrip. Ital. regione 7. Barr. de Antiquit. Calabr. lib. 1.

minis; ab occidente Neapolim: quà ad Aquilonem vergit, Lucaniæ nectitur: quà ad meridiem obuoluitur, perangusto discissa freto, Siciliam veluti discedentem prosequitur, vltimo Italiæ fluctu. Demum quà mare procurrit longiùs, Africam prospicit, extremo Europæ litore. Longitudo non a Talao, vt Barrius, sed vt Ortelius, & alij a Lao fluuio, qui Calabriam a Lucania dirimit, vsque ad Leucopetram centum octoginta millibus passuum tenditur. Latitudo maxima septuaginta; minima viginti milliaribus constat. Prior ab vrbe Terina ad Lacinium promontorium: posterior ab antiqua Lametia, Scylletium vsq; perducta: vbi vicino freto Isthmus adiungitur. Totus verò regionis ambitus septingenta, triginta millia passuum continet; inter magnæ prouinciæ, regnique amplitudinem, sed regno propior. Calabriæ fines vlteriùs Maginus, & alij porrigunt: qui Tarentum inter Calabriæ vrbes recensent. Siue quia confundunt cum Calabria magnam Græciam, quæ ex ea parte patet latiùs: siue quia, teste Plinio, a priscis Calabriæ nomen accepit peninsula illa, quæ Tarento Brundusium ducitur. Quod postea nomen à Salentinis relictum ad oram conterminam traductum est. Quanto in honore regio hæc apud reges fuerit, illud argumento est, quod futurus Regni hæres Dux Calabriæ vocabatur: quasi hoc nomine sceptra præciperet, Cæsar imperio destinatus. Præludebat ille regno administratione Calabriæ. Quippe vrbes complectitur sex, & viginti; quatuor Archiepiscopali, cæteras episcopali infula ornatas. Oppida, pagique pœne numerum fugiunt: tanta vicinitate, ac frequentia, vt continentem vastissimæ vrbis speciem præbeant, quæ rura, villasque concludat. Porro Calabria est omnis diuisa in prouincias

Barr. ibid. Ortel. & Leand. locis citatis.
Leucopetra, nunc Capo dispartevento ex Leand.
Terina, nunc Mantia ex Nigro apud Ortelium.
Pametia, nunc S. Eufemia.
Magin. in Geogr. Ptol. descrip. & Pamel. in Tertull. de pallio nu. 55.
Cluuer. introd. in Geogr. lib. 3. c. 29.
Plin. lib. 3. c. 11.

cias duas: quarum altera Brutios, altera magnam Græciam continet. Illi ita dicti, siue a Brutia fœmina, cuius opera primam arcem cœperunt, vt refert Trogus: siue a Bruto eximiæ virtutis viro, vt placet Annio: siue a Bretio Herculis filio, a quo exædificata Brutiorum caput Consentia, vt in Dionysio Afro legitur: ideo Bretij ab alijs, & tota regio a Polybio Brettania dicitur; siue denique ad contumeliam, odio Lucanorum, quibuscum bella gesserant, vt vult Strabo: tanta sententiarum varietate suum cuique permittente arbitratum. Magnam verò Græciam appellarunt coloniæ a Græcia deductæ, ad quam Calabria ex eo latere obuertitur. Principes hic a Græcis exædificatæ vrbes. Nam Scylletium ab Vlysse conditum refert Cassiodorus, suæ fortasse Ithacæ nidulum, ac rupes peroso: ab Atheniensibus affirmat Plinius, a quibus, & nomē acceperit. Rhegium extructum a Chalcidensibus Solinus, & Strabo tradunt. Quamuis verò antiquiorem eius originem Iosephus referat in Asthenegum filium Gomer, Noe abnepotem: tamen Rhegium à Græcis, hoc nomen obtinuisse idem testatur. *Cum Gomer*, inquit, *haberet tres filios*, *Asthenegus quidem Asthenegos instituit*; *qui nunc Rhegium vocatur à Græcis*. Ex quo coniectare licet Coloniam eò deriuatam Græcorum: Rhegium autem dictum, vt Trogo placet, a Græco verbo, ῥήγνυμι, quod a Trinacria discissum: postea Rhegium Iulium, quod post terræmotus ruinam a Iulio Cæsare instauratum. Sybarim a Sagari Aiacis filio, non multò post Troiæ excidium, excitatam narrat Solinus: tanta felicitate, vt mox sibi vrbes quinque, & viginti bello Sybaritæ subiecerint. Tum, præcoce fortuna irritante finitimos, a Crotoniensibus domiti, euersique. Ex eius reliquijs condi-

Trogus. *Anneus.* Dionysius *Afer.* *Polybius.* *Strabo.* C*assiodorus in Epist. l.12* *Plin. lib.3. c.10.* *Ioseph. lib. 2. antiq. c. 11.* *Trogus* A*ppianus Alexand. lib.4.* *Solinus apud Leandr. loco cit.*

conditum Thurium, hodie vulgò Terranoua. Petilia a Philocteta Herculis comite extructa. Quamobrem Mantuanus vates, *Barrius de Antiq. Calabr. lib. 6.*

Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

siue sit vrbs illa, quam nunc Belcastrum appellant, vt contendit Leander, siue Policastrum, vt Barrius, siue Strongiolis, vt alij. Locri etiam Græcos conditores agnoscunt, vel Euantem, vt Eustachius; vel Aiacem, vt Solinus affirmat: religione fortasse quadam nouas vrbes emolientibus ijs ipsis, qui paulò ante Troiam euerterant. Trischene, nunc Taberna, ipso vocabulo præfert Græciam, a tribus tabernaculis dicta, quod olim eius vrbis Episcopus triplici in templo per vices sacra perageret. Crotonem quoque a Græcis positam omnes tradunt. Incertum an ab ijs eò tempestate delatis, vt ex Anthioco narrat Strabo; Achiuis mulieribus, quibus iter cœperat esse fastidio, ibi sedem poscentibus: an, vt Pythagoræ placet, a Thebano Hercule etiam Græco, & Græcis fabulis inclyto. Qui nomen Herculeo quoque promontorio fecit; quod a Sicilia distractum duo inter se commisit maria. Græciam olet illa iactatio, quod Milo Crotoniates virium fuerit tam immanium, vt columnam, qua ædificium nitebatur, dum rueret, manu inhibitam sustentauerit: donec, qui superant, omnes effugerent. Sampson planè alter, nisi quod columnam ille dimouit, iste detinuit. Sed Græcam vrbem perspicuè commonstrat Pythagoræ Samij domicilium, qui toto pœne terrarum orbe peregrinatus, tandem Crotone consedit. vbi de mundi ortu, concentuque disseruit; atque in Italiam primus, Augustino teste, Philosophiam inuexit: cum nondum aut Platonicæ porticus, aut Peripatetica lycea celebrarentur in Græcia. Ad hunc au-

Leander. loco cit.
Barr. lib. 2.
Eustachius
Solinus.
Barr. lib. 4.
Strabo.
Pythagor. apud Bar. loco cit.
Leand. der scrip. Ital. reg. 7.
August. lib. 8. de Ciuitate c. 9.

Laert. in vita Pythag. diendum, vt narrat Laertius, vndique Itali reliqui, Romani præcipuè confluebant: eiusque præceptis imbutum Romanorum Regem sapientissimum Numam tradit Hieronymus. *Hieronymus contra Iouin.* Ostentantur adhuc prope Crotonem a Pythagora erectæ in litore columnæ duæ, imitatione quadam Herculei monimenti ad Gaditanum fretum; quasi Pythagoricæ doctrinæ metæ, vltra quas nemo posset excurrere. Crotoni potissimùm adscribendum, quod ad Græciæ Calabria magnæ quoque appellationem adiunxerit. *Barr. lib. 4 Leand. loc. cit.* Hic Orpheus poeta, qui Argonauticam cecinit: hic Alcmæus, qui omnigenam de natura scripsit historiam: hic Arignotus Philosophus, qui sacri agnomen obtinuit: hic Philolaus Pythagoreus: hic denique, vt in Timæo testatur Plato, *Plato in Timæo.* omnes bonarum artium disciplinæ, veluti Athenis in alteris, floruere. Nec defuere Calabriæ viri eximia sanctitate clarissimi. Inter quos antiquissimæ memoriæ Nilus Abbas, recentioris Franciscus, minimorum maximus institutor, nouus apud Italos Thaumaturgus: hoc discrimine, quod is montem precibus mobilem, hic transmisso pedibus freto, mare immobile præstitit. Eruditè non minùs, quàm accuratè virorum illustrium, quos ea regio genuit, *Barr. in calce libri.* longum texit catalogum Gabriel Barrius in libro, quem inscripsit de antiquitate Calabriæ. Cæterùm gens plerumque ingenio feruido, callido, & ad omnem disciplinam versatili: apud exteros popularium amantissimi, in patria æmuli, & rixosi. Cæli apud eos iucunda, salubrisque temperies, vergens tamen ad calidam: nisi æstiuo tempore statis quotidie reflantes horis fauonij, euentilato aere, Solis feruorem obtunderent. Nihil regione tota, siue ad delicias amœnius, siue ad vbertatem feracius, siue ad omnem humanæ

vitæ vſum accommodatius. Amœnitatem aſpectu præferunt montes, quibus ex vtroque Calabria latere, ſubſtrato imminet mari, an ſpectanda, an ſpectatrix. Hi eius Apennini ſunt partes, qui protenſus ab Alpibus catenata ſerie, nexuque cacuminum Italiæ dorſum diſcriminat: atque in Calabriam ductus interdum in editiſſimas rupes, atque in altiſſima ſurgit faſtigia. plerumq; verò lenibus iugis in colles molliter accliues demittitur: quos perenni viriditate conueſtit, pleriſque arborum intacta coma hyeme ver exhibentibus. Inter Calabriæ montes eminet Sila, ſyluam ducentorum millium paſſuum ambitu attollens, intonſis ilicibus, piniſque condenſam. Quæ ramis multa fronde comantibus, atque inter ſe cælo conſertis, vmbra terris diffuſa, viatores velut de induſtria protegit: ita vt Conſentia Catacium integrum diei vnius iter æſtate media confici poſſit, arboribus veluti haſtatis æſtum, ac ſolem arcentibus. Hyeme verò mons idem nemus Hercinium, aut Caledonium æmulatus, anni caneſcentem ſenectam ingenti niuium pondere ſuſtinet: mox brumali aſperitate in ſummis caloribus ad voluptatem trahenda. Hinc præualidæ trabes ad conſtruendas nauium arbores, vt ijs mare ſtratum ſyluefcat. Hinc ad vſum nocturni luminis tedæ, flamma parabili, & cereas faculas imitante. Hinc denique immenſa vis picis ad conglutinanda ſiue ſolaria, ſiue nauigia: illa ne imbribus pateant, hæc ne fluctibus. Hanc vtpote odoratam, reſinoſam, rutilam, atque ad medicamenta vtiliſſimam commendant Dioſcorides, & Galenus. In cacumine lætiſſima pecori paſcua: quod abigendum a paſtu, ne ſatietas perimat. Cauſa fertilitatis eſt humor, cum vbique fontes ſubſiliant. Qui primò argenteis ducuntur per fibras

Barr.lib.2

Dioſcor. lib.1. Galen.Antidot.lib.8

arborum riuis, dein etiam in ingentes amnes exuberant. Hanc laudem tota sibi regio vendicat; quam & fontanæ, & fluuiales aquæ rigant. Principes in Calabria citeriore fluuij Busentum, & Crates. Ille, quem alij Basentium, alij Casuentum, alij Barentinum vocant, ab impositis Consentiæ iugis excurrens, per subiectas rupes ad meridiem obuersas, ingenti strepitu præcipites aquas euoluit. Tum in planitiem effusus, & crebris subinde curuatus flexibus, non vno tramite circumiectis campis illabitur. Demum, magno amnis vtriusque fremitu, Crates ad mare decursurum intercipit: eòque quasi catenatum perducit, & alueo spoliatum, & nomine: in supplicium forrasse, quod Alarici Gothorum Regis thesauros, cum eiusdem cadauere contumulatos, adhuc & arena celat, & gurgite. Crates, quinto ab vrbe Consentia lapide, resudante humo scatebram exilit: obscuris inter Silæ vmbras natalibus, obscuri etiam nominis, dum suas dumtaxat aquas vehit. Sed magnorum montium iugis delapsus, nouo semper latice ditior, paulatim e fonte succrescit in fluuium. Et iam iusto alueo, gemina ripa coercitus, Consentinum agrum recto amne perstringit, Consentiam, sub augustissimi pontis fornicibus, magno murmure præteruectus. Dein Busento, alijsque inclytis amnibus, quasi ex inasperato in eiusdem os influentibus, longo viarum ambitu, elatis cornibus, in magnam Græciam inuehitur: vnde fluctus a marinis haud longè abhorrentes in craterem Tarentini sinus exonerat. Fama vtrique fluuio eximia, quod Crates flauum colorem, *Busentus* capillo nigrum impertiat: illius apud fœminas, huius laude apud viros. Secundùm hos celebratur Exarus, qui ex Apennini fonte prorumpens, per amplissima terrarum spatia, ad

Ortel. in Thesauro Geograph.

Paulus Diacon. lib. 13. histor. Sabell. Enne. 7. lib. 9.

Ouid. Metamor. 10. Leand. loc. cit.

Syba-

Sybarim vſque decurrit: cum quo ſociatis aquis, vterque mari confunditur. His adiungitur Acheron: qui ad montis radices innaſcitur, prope antiquæ Pandoſiæ monimenta, olim ænigmate Delphici oraculi, & cæde Alexandri Epirotarum Regis, qui Calabriam inuaſerat, nobilitatus. Hic Altiliam inter, & Murgantiam in abditiſſimas valles ingenti mole deuectus, magnam ſoli partem exorbet, ac nullo aquarum diuortio iter, quod cœpit, percurrens, in altera Calabriæ ora ad Ionium mare demittitur. Eius fluminis accolæ Acheruntini dicebantur, ex Plinio: nunc ijs ex terræ hiatu altero patefacto Acheronte. Nobiles in vlteriore Calabria fluuij Neætus, & Sybaris, ab eodem Plinio primi in ſecundo Europæ ſinu collocati. ille prope Crotonem, hic prope antiquam Sybarim, quæ ab amni mutuata eſt nomen: ille verò a Sybari fonte in Achaia, a quo Sybari Calabro deriuatum nomen tradit Strabo. Præſtant quoque copia, & altitudine aquarum Alis, & Angitula. Alis prope Catacium e cacumine montis elapſus, ac longo tractu vltra patrios fines euectus, ſtipendiarias, aquas, non Ionio, aut Tyrrheno, conterminis Calabriæ maribus, ſed Adriatico deſtinat. Angitula fluit non longè ab antiqua Vibone, inter amœniſſimos campos, & prata ſemper vernantia. Amœnitas loci locum fecit poetarum mendacio, Proſerpinam eò e Trinacria delatam, vt coronas puella ſibi floreas texeret. Cum his adnumero Lametum amnem, Lametia nunc ad ſuperioris Calabriæ magiſtratum adſcita. Hic prope Nicaſtra, modò continenti curſu rapidus fertur: modò ſaxis ſublatentibus eliſus volutatur in ſpumas, quà torrens, quà fractus. Nomen ab hoc, & oppido factum, & litori: quem ſinum Lameticum Ariſto-

Plin. lib. 3. c. 3.

Plin. ibid. c. 1.

Strabo lib. 8.

Barr. lib. 2.

Arist. 2. Polit. c. 10. Plin. lib. 3. c. 10. Strabo apud Leand. loco cit. Trogus. lib. 6. Leand. loc. cit.

stoteles appellat. Præter hos, Crotalus fluuius, quem inter nauigabiles collocat Plinius. Alex Straboni celebris e cicadarum in vtraque ripa inæquali stridore, quod in altera feruore Solis reddantur vocaliores. Luconus Crotonensium, & Locrensium pugna memoratus Trogo. His adde Acrin, Tacinam, Metaurum, Syrim, Basentum: quem fluuium falsò aliqui cum Busento confundunt, vt animaduertit Leander. Hi, alijque obscuriores æstate vadari vix possunt; hyeme verò, cum e montibus eluuionem acceperint, ne ab equite qnidem sine discrimine. Nec raro infeliciter lapsos amnis præterfluens abripit, hauritque. Cæterum magna ex ijs voluptas, cum partim in xistos, ac topiaria buxo, myrtoque consita, corriuatis per tortuosos anfractus riuulis, visuntur clementissimè serpere: partim per crepidines montium; valliumque secessus obmurmurant: vmbrosis hinc, inde ilicibus, curuato fastigio, in vitrea se se vnda spectantibus, quasi consilium formæ capturis, congeminato intra amnem nemore. Nec suæ arenis desunt aquæ. Quæ passim manant per litora gelidæ, & dulces; complectente salo fonticulos, non violante dulcedinem. Hæ cymbis litoralem oram radentibus placidum præbent iter. Tutum etiam præstant turres identidem, non plusquam sex mille passuum interuallo, dispositæ: ijs præsertim locis, quibus conditi introrsum sinus pyratis commodant latebram. Quos, cum sublaro igne detexerint, bombardæ ictu propellunt, fulmine fulgurationem sequuto. Litora quoque sub turribus non raro portuosa, accessu nauigiorum facili. Neque hæc aut scopulis infida latentibus, aut præruptis aspera: sed toto fermè Calabriæ sinu tam benignè fluctus excipiunt, vt altero liceat vndam remo,

alte-

altero arenam proſcindere. Offerunt ſe nauigantium oculis pagi, caſtella, vrbes montium dorſis impoſitæ; aſpectabili quadam naturæ pompa, ac veluti theatrali. Diſcriminantur hæc villis, prædijs, viridarijs: quæ omni pomorum genere abundant, eximij ſucci, & ſaporis. Oſtentantur paſſim mala citria, medica, aurantia in auri ſpeciem pendula. Hortis Heſperidum hic exhibitis: niſi quod hi dracone carent, non mediocri regionis laude a ferarum innocentia. Inter mala limonia regnum Rhegina obtinent. E quibus alia mole præſtant: alia ſemine in varias figuras flexili, pyra, pruna, aliaq; id generis poma ementiuntur: quaſi iocante, atque oculis illudente natura. Cortice etiam dulciſſimo veſtiuntur aurantia, pro integumento, pro dape. Vineta quoque cernuntur latè apricantia: viteſque modici hominis altitudine a terræ vbere non diuulſę, luxuriantes vbertim pampinos fundunt innuptæ, nullo, vt in Campania, maritali populorum amplexu. Interdum etiam trabibus adminiculatæ ſubdiales pergulis inambulationes opacant, molliùs inter vmbras excepto Sole. Vuas gignunt quà rubentes, quà ſubalbidas, acino prægrandi, ſuccoſo, percocto, duracino, odorato; an ad eſum, an ad potum ſuauiores ambiguum. Præcipua laus vinis, quæ ſubflaui coloris, atque auro perliquido ſimilis, ſiue cirella vocãt a Cerillis, vico Straboni noto, ſiue clarella apud exteros quoque clariſſima. Hæc ita ferunt aquam, vt etiam mare integrum ferant: per quod tranſuecta, & robore accreſcunt, & pretio. Nec ſecunda nobilitas Blandæ vinis, quæ tum palato, tum oculis blandiuntur. Nec minor authoritas vernaticis S. Lucidi: quæ parciùs hauſta vires largiſſimè reparant. Ab his dignatio vinis Treuijs prope Angitulam. Honos etiam expreſſis præ-

Strabo lib.6.

Blandæ, nunc Beluedere.

lo

lo Consentino, & Tempsano, quæ laudantur a Plinio. Neque verò segeti terra humorem denegat, quem arboribus sufficit. Nam & copiosè herbescit ad pascua: & flauentibus hordei, frumentique spicis latissimè turgescit ad horrea: vt prope Crotonem Appulos in Calabria campos non desideres. Olei, olearumque felicitas, vt Salentinis loco finitima, ita & vbertate affinis. Butiri, lactis, casei tanta copia, quantam præstant opimis gregibus herbosa collium pabula; nutriendis etiam equorum armentis aptissima. E quibus Besiadarum nota insignes cum Thessalis & cursu certarent, & forma. Syluæ quoque vtriusque Calabriæ dulcescunt in saccara, nobilissima gulæ irritamenta: tricliniorum luxu, Regumque delicijs ex vna quæsitis arundine. Nec minor a sale vtilitas, sine quo insulsa fercula, & ne ipse quidem sapor est sapidus. Quippe dulcia solent esse fastidio, nisi quid acris admisceant. Præter factitium in salinis, montes quoque Calabri prope Altomontem obrigescunt in salem, reclamante nequicquam apud Gallos Hilario, *nullum terræ sal reperiri*. Adnumerari poterat inter Pliniana mendacia, flumina salis ostentari apud Caspios, nisi salis montis extarent hic apud Calabros. Sal his natura prodegit, sapientiæ simulachrum. Vna Lothi coniugis post incendium, quinquaginta post ingentem terræmotum in Noricis statuæ salis repertæ, documenta posteris, vt post supplicia saperent. Litora vtriusque oræ piscosa: & thymnorum præcipuè captu circa Napitiam, vt animaduertit Leander, insignia. Quippe in æstiuis caloribus gregatim eò ex Africa innantes, ferreis inter vndas concameratis retibus, Delphino & præeunte, & prodente stringuntur. Vbi magnitudinis immanis belluæ piscatorijs hastis confossæ,

Henr. Bacchus in descrip. Regni.
Hilar. in Matt. can. 9.
Plin. lib. 31. c. 7.
Genes. 19.
Theatrum vitæ hum. vol. 2. l. 7.
Leand. loco cit.

fossæ, cruentatis purpurea tempestate fluctibus, prædam præbent ingentem, futuram Italię toti dapem ad salsamenta lectissimam. Terra lini, cannabis, gossipijque ferax, vt Leander, & Maginus testantur. Vermiculi etiam pretiosi. Nam bombices euiscerantur in sericum, dum tenuissimo inuoluti orbiculo nobilem ipsi sibi texunt interitum. Mox *aluo*, vt Tertullianus loquitur, *nouo animata iam stamine*, surgunt tanquam parui Phœnices e suo funere rediuiui: in præmium, credo, quod inde splendor sacris vestibus, atq; aris accrescat. Hinc in templis, hinc in tectis pompa parietum: hinc aulæa, opere Belgico, sericis filis, auroque ductili attexta: vt magnificentiùs ex auro spirent, molliùs e serico ducantur imagines. Ex hac denique textrina, nullo nobilium, plebisque discrimine, tota pœne Italia sericata vnius bestiolæ labore vestitur. Idque tanto Calabriæ emolumento, vt vectigales anni huius census locati sint numis aureis quinq; millibus supra trecentos. Vnde supputari potest magnitudo totius summæ præcipuæ, ex qua particula ista quotannis regio fisco decerpitur. Profectò non minus auri ex animalculi viscere, quàm e fodinis Indicis humana cupiditas eruit: dum, effossis altè cuniculis, in naturæ patrimonium irrumpit, anquisitis opibus prope tartara. Quamquam ne auri quidem, argentique fossilis copiam, quam in India suspicimus, desideramus in Calabria. In agro Consentino, Tempsano, & Altomontano argento, auroque intermicant terræ venæ, quasi sanguine ditiore turgescant. sed tanto labore metallum e terreis glebis excerpitur, vt expensæ pretium exæquent; aurum ostentante simul, & subducente natura. Exhibet tamen largissimè partim in agro Consentino, & Altomontano, partim in

Leander in descrip. Ital. Reg. 7 Magin. in Geogr. Ptol. descrip. 14. Tertull. de Pallio.

Henr. Bacchus in descr. Regni.

I Mur-

Murgantino plumbum, ferrum, chalybem. vnde sclopos plumbeis glandulis, milites galeis, ensibus, clypeis, loricis instruit, atque integros obarmat exercitus: intremiscente nunc ad supplicium ea potissimùm terra, quæ bella pœnè omnium gentium reparat. Neque Calabria Alpinis inuidet iugis crystalla: neque Indico mari coralia. Nam in agro Altomontano frigore constrictæ niues in crystallinos grumos concrescunt, cæli gemmascente iniuria; & humore in conuiuarum ad potationem delicias, ac mulierum speculares luxus conuerso. A litore verò Paryci, vsque ad Lametiæ sinum, prope scopulos rubræ adnascuntur arbusculæ: atque, inter canescentes vndas, purpurea maris nemora teneros iaciunt, flexilesque ramusculos. qui ex vndis educti, primo auræ mollissimæ afflatu, pretiosè obdurescunt. Maior alabastri æstimatio, quod prope Altomontem, & Ruscianum effoditur. vbi etiam lapis marchesites: vt Erythrei litoris iactet quoque gemmas Calabria. Denique illud planè miraculo, quod cui regioni tellus planè cuncta suppeditat, manna quoque cælum effundit, eiusdem formæ, ac naturæ cum antiquo Angelicis manibus elaborato, vt Conimbricenses contendunt. Nam, & iuxta Altomontem in citeriore Calabria, & in vlteriore ad antiquæ Turrianæ vestigia ros e cælo deciduus syluestribus prunis exceptus quà folijs, quà trunco, noctis frigore constipatur in grana. Quæ postea in prædulcem eliquata humorem, medicamenta suauissima præstant, sorbenda vel pueris: tanta salubritate, vt in ea cæleste munus agnoscas: tanto pretio, vt interdum Neapoli mannæ Calabræ vncia septem nummis aureis venierit, quasi e cælo imber aureus cecidisset. Hanc opulentissimam regionem, terræ, cæliq; donis

Magin. loco cit.

Barr. l. 2.

Conimb. in Met. tr. 7. cap. 11.

donis insignem, quæ nihil aduentitium mutuabatur a cæteris, multa transmittebat ad exteros, recens calamitas ita vastauit, vt amœnitas in horrorem, frequentia in solitudinem, rerum omnium copia in egestatem euaserit. Nouæ molem iacturæ pristina metitur felicitas. Vnicus obliguriuit hiatus quidquid, tot ætatum impendijs, ars, & fortuna congesserant. Tanta oppidorum, vrbiumque celebritas, tanta soli magnificentia, tanta collium, camporumque feracitas; tanta fontium, amniumque per innoxios vbique saltus vbertas; tanta rerum, quæ ad humanam vitam conducunt, vel præstantia, vel copia; tanta denique naturæ in ea regione veluti exultantis felicitas vno terræ nutantis motu, ac pœnè nutu deiecta. Loca passim inania, ac deserta; quæ paulò ante ciues, ac tecta compleuerant. Itinera sæpe arenarum obsessa montibus, intra fines Italiæ traducta Lybia. Agris cultores desunt, agri cultoribus; ædes incolis, ædibus incolæ; Superstitum magna pars aut e ruina sanguine cruentati, aut metu exangues. Tota fere Calabria adhuc cubatur in campis. Malum indigenæ, quod aliquando experiuntur, semper expectant. Timor, qui assuetudine plerumque exolescit, nunc integratur in dies. Quidquid cladis finis putabatur, gradus est. Malum semper recens præteriti memoriam instaurat, ac noua pernicie nondum obductum vulnus exulcerat. Quantum ex hoc terræmotu toti Calabriæ damnum obtigerit, ducere coniecturam licet ex incendio Vesuuiano: in quo bis centies centum millium aureorum iactura æstimata. Vnius montis flamma tanto pretio stetit. Paucorum oppidorum, cum finitimis prædijs, ruina præcipites traxit tot opes. Non sanè cum his conferenda tot montium, tot litorum, tot pagorum, tot op-

pidorum, tot vrbium, Prouinciarum denique vastitas. Neque reparandi spes promptæ. Destinatus eò ad dignoscendum Prouinciarum statum à Medinæ Duce, Regni Prorege Consiliarius Hector Latrus, vir cordatus iuxtà, ac pius. Huic partim e fisci, partim e Montis misericordiæ ærario, octo circiter numorum aureorum millia ad reficienda damna, ac recreandos inopes attributa. Salubri quidem consilio, & Christiana pietate digno. Sed maius est, quàm pro subita medicina malum. Festinatum est in damna, quæ non nisi lenta patiuntur remedia. Quod citissimè hora deleuit, vix longi seculorum conatus posteritati restituent. Profectò tanta supplicij moles non sine diuina dextera. Conspirat in hoc supputatio temporum. Quippe vndecimo ab hinc anno, ijsdem Quadragesimalis ieiunij diebus, eodem vertente palmarum sabbato, ijsdem pomeridianis horis, ingens in eadem Calabria terræmotus. Tantus temporis articulorum consensus referri non potest ad sydera: quando id palmari argumento commonstrat palmarum recurrens dies, non a natura institutus, sed ab hominum arbitratu, qui subesse nequit astris: nempe sui iuris, ac suo cætera moderatus imperio. Diuino igitur factum consilio, vt adeo adamussim sibi temporum momenta responderint, congeminata calamitate palmarum sabbato. An, vt tot defunctorum millibus inter Christi Domini parentalia, sanctiùs parentaretur? An, vt in ipso dominicæ passionis exordio, Christiana tolerantia probaretur? An, vt quo tempore misericordia inter oleas triumphauit, diuina quoque iustitia triumpharet? palmis, vt Hugo animaduertit, seueritatis indicibus, nempe aculeato fastigio, ac desinente in mucronem. Quidquid causæ fuerit, profectò immissas a Deo ad

Hugo Card. in Ps. 21.

sup-

ſupplicium ærumnas, non ſola ſibi Calabria vendicat. Bellis terræmotus obſtrepituros Chriſti vaticinium pronunciauit. *Surget*, inquit, *gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum: & erunt terræmotus magni per loca.* Quid elementa querimur in noſtrum exitium armari, quando ipſi in mutuam cœdem conſpirant homines? Motus terræ in Calabria: bellorum motus in altero Italiæ margine ad radices Alpium, in Gallia, in Belgio, in Hiſpania, in Germania. Bellum exarſit fœderatis hinc, inde militibus toti pœne Europæ gentile. Albent etiamnum inſepultis oſſibus campi, ſyluæque vaſtiſſimæ: nec ſemel humano ſanguine decolores Eridanus, Danubiuſque fluxere. Hæ inter Chriſtianos Principes diſcordiæ, Amplisſime Cardinalis, Sanctiſſimi Patrui animum cura torquent: corpus etiam interdum morbo pertentant. Sed profectò ea eſt humanarum rerum conditio, vt nunquam ſine ſuis ſit motibus orbis terrarum: & planè admirabilis eſt illa felicitas, cui ipſaſmet ærumnas fortunat Deus. Enimuerò, ſi penſiculatius expendatur textura temporum, non deſunt Vrbani faſtis vrbanisſimi rerum euentus, & admirabilis quædam proſperis aduerſa temperans, non tam viciſsitudo quàm dulcedo fortunæ. Quippe, vt egregiè Chryſoſtomus, *Miſericors Deus moeſtis rebus quædam etiam iucunda permiſcet. Quod certè in Sanctis omnibus facit: quos neque ærumnas, neque iucunditates ſinit habere continuas. Sed tum ex aduerſis, tum e proſperis iuſtorum vitam admirabili varietate contexit.* Numerabitur ſanè inter Chriſtianæ reipublicæ calamitates, quod ſuperioribus annis Suecorum Rex Gunſtauus ab vlteriore Danubii ripa, ex abditiſſimis Boreæ latibulis, Germaniæ, atque Italiæ perniciem meditatus eruperit. Verùm

Lucæ 21.

Chryſoſt. hom. 8. *in Matt.*

quid-

quidni inter prospera recensendum, quod idem in medio secundioris fortunæ cursu protritus, atque extinctus ceciderit, ea planè pugna victus, qua vicerat. Multæ ab hæreticis captæ vrbes, atque ab adhuc spirantibus, execto capite, Suecorum reliquiis infestata Germania, infortunium profectò temporum fuit. At Vrbani tribuet felicitati posteritas, quod pleræque vrbes receptæ; quod magna Palatinatus pars ad auitam religionem traducta; quod Gallia vniuersa, pulso e centum impietatis arcibus hæretico milite, aureis candorem lilijs, aurea sub Ape, reddiderit. Infaustum, quod Italia toties bello appetita, toties pacata, nouas semper e scintilla flammas exciuerit. Faustissimum, quod in tanto rerum turbine, armorum immunis Roma, Metaurum Tyberi, Vrbinatem ditionem Vrbano, ne vno quidem euaginato ense subiecerit. Deflebitur posteris, quod pestilentia Siciliam, vtramque Galliam, atque Hetruriam afflixerit; tanta clade, vt inter tot orbitates vrbium, toti poene Italiæ vastitas timeretur. At ijdem gratulabuntur Vrbano, quod inter commercia omnium gentium prorsus incolumis Roma perstiterit. Felix in hoc minùs sub magno Gregorio, quàm sub Vrbano. nam ille iam desæuientem in vrbeluem precibus depulit, hic vel accessu prohibuit. Memoriæ prodent historici, sub Vrbani tiara semel arsisse Campaniam: cum terrore latiùs dato, quàm damno, multas Italiæ vrbes, ex vno effusa monte, cinerea tempestas afflauit. Sed omnis consequentium seculorum ætas mirabitur, quod in remotissimas regiones e Vesuuiano cinis egestus incendio, vrbis sub Vrbano maiestatem reueritus, Romæ fines non attigit, nè fœdaret caput orbis terrarum: nunc etiam in-
ter

ter tot bellorum,terræque motus planè inconcussum. Denique, quod Vrbano Pontifice Thraces Persico bello impliciti Pannoniam acie, maria classibus infestare non ausi: quod cum Moschis Poloni conditionibus honestissimis, quæ maximè ad religionem conducerent,pacem,fœdusque sanxerint: quod armis vndequaque strepentibus,tanta inter discordes concordia, Ferdinandus alter paternæ,& fortunæ,& pietatis hæres ad imperium adscitus: quod Romæ Adriani moles nouo sit,eoque firmissimo propugnaculo communita: quod armamentarium ad apparandos exercitus magnificentissimè in Vaticano excitatum: quod in Centum Cellis portus extructus, iustæ classi fidissima statio, atque omnium gentium commeatui peruia; quò accessum vel prohibent, vel admittũt aquæ,nouo prodigio,catenatæ:quod in Bononiæ finibus arx Vrbania erecta,aduersus Barbaros munimentum vrbis eò tutius, quò remotius: quod inter tumultus bellicos pacis curæ non prætermissæ: quod religiosi viri sanctissimis legibus instructi: quod Episcopi in suis sedibus fructuosè detenti: quod Cardinales ad Eminentissimi agnomen euecti: tantum denique clementiæ, tantum comitatis,& modestiæ specimen in tanta perennitate imperij, non parua erunt Vrbano magnarum laudum compẽdia. Cæterùm imponet supremum felicitati culmen quies publica:quã Vrbani votis, curisque despondent Dei benignitas, pietas Regum, populorum ærumnæ, piorum preces, ipsæmet denique temporum inclinationes, ac vices. Apum profectò erit regnantium, inter aculeata bellis tempora,ore melleam pacem moliri. Hæc occasione noui in vniuersa Calabria terræmotus, longiùs quàm poscebat epistola,breuiùs pro clade.

INDEX
RERVM MEMORABILIVM.

Con-

Mes-

Rhe-

Vapo-

HIE-

HIERONYMVS MARCHESIVS E SOCIETATE IESV

Prouincialis in Prouincia Neapolitana.

CVM libellum de nouo in vniuersa Calabria terræmotu à Patre Iulio Cæsare Recupito Societatis nostræ latinè conscriptum, ij, quibus id commissum fuit, recognouerint, & in lucem edi posse probauerint: nos, potestate nobis facta à Reuerendo admodum Patre nostro Generali Mutio Vitellesco facultatem, vt in lucem edatur, concedimus; si ijs videbitur, ad quos editio librorum spectat. Neapoli die 26. Settembris 1638.

Hieronymus Marchesius.

Admodum Illustriss. & Reuerendiss. Domine

Vidi hunc librum, & censeo imprimi posse. Dat. Neap. 5. Septembris 1638.

Alexander Russus Canonicus Deputatus.

Idem dico.

D. Io. Dominicus Aulisius, Canonicus Deputatus.

IMPRIMATVR,

Alexander Lucianus Vic. Gen.

005643949
005643950

